

MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav hudební vědy

Učitelství estetické výchovy pro střední školy

Bc. Lucie Chrástová

**Materiální zázemí pro výuku hudební
výchovy na středních školách
Jihomoravského kraje**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Petr Macek, Ph.D.

2015

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem svoji magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Jejich případné citace jsou v práci řádně označeny.“

V Brně dne 1. prosince 2015

.....
Bc. Lucie Chrástová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Petrovi Mackovi, Ph.D. za jeho cenné rady, názory a čas, který mi věnoval, a také za neskutečně rychlé reakce při každé naší komunikaci, které mi umožnily práci dokončit a odevzdat v poměrně krátké době. Také bych velice ráda poděkovala všem respondentům, kteří mi byli ochotni pomoci navzdory své vytíženosti.

Mé poděkování patří dále mojí rodině, která mě po celou dobu podporovala, pomáhala a měla se mnou nesmírnou trpělivost i ve chvílích, kdy jsem nebyla právě společenská. Dále děkuji svým přátelům a mojí kolegyni z fakulty Haně Řihové za psychickou podporu a motivaci, které mi rovněž přispěly ke včasnému dokončení této práce; a všem ostatním, kdo mi drželi palce.

OBSAH

PŘEDMLUVA	1
ÚVOD	3
A. TEORETICKÁ ČÁST	5
1. Kurikulární reforma, politika a dokumenty	6
1.1. Kurikulární reforma	6
1.2. Kurikulární politika a dokumenty	7
1.2.1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G)	7
1.2.2. Pojetí a cíle vzdělávání	8
1.2.3. Klíčové kompetence	9
1.2.4. Průřezová témata	12
2. Vymezení pojmu Hudební výchova dle RVP G	13
2.1. Vzdělávací oblasti	13
2.2. Charakteristika vzdělávací oblasti Umění a kultura	14
2.2.1. Hudební obor	14
3. Stručné nahlédnutí do historie hudební výchovy	17
3.1. Hledisko chronologické	18
3.2. Hledisko materiální	20
4. Materiální podmínky pro vzdělávání na gymnáziu	22
4.1. Materiální zázemí pro výuku hudební výchovy	23
4.1.1. Základní vybavení a pomůcky	23
4.1.2. Multimed. prostředky a výpočetní technika určené pro výuku HV	26
4.1.3. Hudební hardware	26
4.1.4. Hudební software	26
4.1.5. Doplnky a prostředky vizualizace	27
5. Interaktivní tabule	28
5.1. Definice interaktivní tabule a její základní funkce	29
5.2. Členění interaktivních tabulí	30
5.3. Výhody a nevýhody interaktivních tabulí	32
5.4. Tvorba výukových materiálů	35
5.5. Interaktivní učebnice a výukové programy	35
5.6. Materiály pro vyučující na internetu	38

5.7. Příslušenství interaktivních tabulí.....	40
B. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	41
6. Cíl práce.....	41
7. Metoda sběru dat a získávání respondentů.....	41
6.1. Seznam gymnázií v Jihomoravském kraji.....	42
6.2. Výzkumné otázky.....	46
C. EMPIRICKÁ ČÁST.....	51
8. Rozbor výzkumných otázek a dílčí výsledky.....	51
ZÁVĚR.....	65
RESUMÉ.....	68
SUMMARY.....	69
RESÜMEE.....	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	71

PŘEDMLUVA

Ke vzniku této diplomové práce mě inspirovalo moje zaměstnání, pozice obchodního manažera ve společnosti, která se zabývá kompletním vybavováním interiérů škol a vzdělávacích institucí nábytkem a technikou. Vzhledem k tomu, že mě moje povolání nejen živí, ale i baví a naplňuje, ráda bych se této problematice věnovala i ve své diplomové práci a zároveň využila svých dosavadních zkušeností a kontaktů. Původně vymezené téma tedy bylo zpočátku trochu jiné – nebylo tolik specifikováno jako v současné podobě, nýbrž jsem měla v plánu obsáhnout celý svůj obchodní region v rozsahu Vysočiny, Jihomoravského a Zlínského kraje, případně to ještě rozšířit na celou Moravu a zkoumat úroveň kompletního materiálního vybavení všech základních škol v těchto krajích. Abych se však jednak tématem věnovala studovanému oboru a také aby bylo dosaženo jisté logiky a komplexnosti a zároveň nebylo nutné oslovovat stovky respondentů, což by bylo velice pravděpodobně technicky a časově nereálné, bylo třeba přistoupit k částečné redukci oblasti a cílovou skupinu pozměnit. Téma diplomové práce jsem tedy vymezila na současné „Materiální zázemí pro výuku hudební výchovy na středních školách Jihomoravského kraje“. Střední školy jsem v práci nakonec zúžila na gymnázia, neboť by se velmi špatně tvořil systém, které střední školy oslovit či jak respondenty efektivně rozřadit, protože zdaleka ne na všech středních školách se hudební výchova vyučuje.

Toto rozhodnutí se ukázalo být moudrým, poněvadž díky němu v diplomové práci vznikla poměrně přehledná struktura a téma se mi tak lépe zpracovávalo. Dokonce zkoumaná oblast, tedy materiální zázemí pro výuku hudební výchovy, se mi po předchozích pochybnostech, že se tak úplně nejedná o můj okruh zkušeností, dostalo do mé oblasti zájmu a v tomto okamžiku mi nezbyvá než konstatovat, že mně vytváření této práce činilo radost a především mě nesmírně obohatilo a rozšířilo moje obzory. Zároveň jsem se obrazně řečeno pohybovala v prostředí mně důvěrně známém, tedy mezi řediteli škol (v tomto případě gymnázií), což jsou mí zákazníci a jde tedy o moji každodenní praxi. Jen jsem se musela oprostít od toho, že momentálně nezastupuji firmu, tedy jejich dodavatele vybavení, ale vystupuji jen sama za sebe a můj zájem je v tomto čistě soukromý.

Jsem velice ráda, že mi někteří stávající a potenciální zákazníci vyšli vstříc a pomohli mi tím při vzniku této diplomové práce, která má být završením mého studia, za což jim velmi děkuji.

ÚVOD

Tato diplomová práce je ve své podstatě analýzou současného stavu materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy na gymnáziích v Jihomoravském kraji, která by v důsledku mohla sloužit jako podklad jednotlivým zřizovatelům těchto škol (nejčastěji Jihomoravskému kraji) pro případnou úvahu o zefektivnění výuky hudební výchovy. Její struktura je členěna do tří základních částí – teoretická, metodologická a empirická – které jsou pak dále děleny na jednotlivé kapitoly.

V teoretické části jsou první dvě kapitoly věnovány jednak kurikulární reformě, politice a dokumentům a poté vymezení pojmu Hudební výchova dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Cílem těchto kapitol je prvotní uvedení do problematiky a upřesnění a snadnější pochopení současné situace ve školství v České republice. Obě kapitoly vycházejí výhradně z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G) a nejsou zde tedy uvedeny odkazy, nicméně citace jsou řádně označeny. Třetí kapitola pak umožňuje nahlédnout do historie výuky hudební výchovy, a to jak z hlediska chronologického, tak z hlediska materiálního. Pro chronologický oddíl výborně posloužila *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích* od Dany Novotné a pro oddíl materiální pak několik starších a dobových publikací věnujících se právě této tématice. Teoretickou část pak uzavírá kapitola, která poměrně detailně mapuje materiální podmínky pro vzdělávání na gymnáziu. Úvod opět vychází z RVP G a jedná se vlastně o návrh ze strany RVP G, jak by měla být gymnázia obecně vybavena, aby jejich prostředí bylo vhodné pro efektivní výuku, a to nejen hudební výchovy, ale z všeobecného pohledu. Podkapitoly poté dále popisují, co vše by mělo být na gymnáziu k dispozici pro výuku hudební výchovy - jaké vybavení, technika a pomůcky. Výchozí literaturou jsou publikace a závěrečné práce, které se konkrétně touto problematikou zabývají a také osobní zkušenosti autora ze své praxe, jež mu poskytlo povolání obchodního manažera zabývajícího se kompletním vybavováním interiérů škol a vzdělávacích institucí nábytkem a technikou. Teoretickou část pak uzavírá samostatná kapitola věnovaná interaktivním tabulím, která vychází převážně ze závěrečných prací týkající se této tematiky a webových stránek společností majících ve svém sortimentu právě dodávku a montáž interaktivních tabulí.

Metodologická část je zaměřena na výzkum současné úrovně materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy, tedy jde o samotné jádro celé práce či o nástroj k dosažení objektivního závěru. Cílem tohoto výzkumu bylo podrobně zmapovat, co školy, potažmo vyučující, mají k dispozici při výuce hudební výchovy, co naopak postrádají a kde vidí další potenciál pro zefektivnění výuky. Další kapitolou této části je popis metody sběru dat a získávání respondentů, kde je zevrubně popsán průběh výzkumu. Pro přehlednost obsahuje také seznam všech gymnázií v Jihomoravském kraji, které jsou řazeny dle jejich zřizovatelů. Dále je zde k nahlédnutí dotazník, který byl na uvedená gymnázia zaslán spolu se zdvořilou žádostí k rukám vedení školy o jeho vyplnění, a to v originálním znění. Celá část je částí praktickou a není zde tedy použita žádná literatura a jde výlučně o reálnou praxi autora.

Empirický celek obsahuje vyústění a vyhodnocení celého předchozího výzkumu. V prvním úseku jsou rozebrány a vyhodnoceny jednotlivé otázky, a to postupně každá zvlášť. Některé z nich potom pro větší přehlednost a názornost obsahují grafy, ve kterých jsou jednotlivé výsledky zaznamenány. Empirická část je ukončena výsledky výzkumu, kde lze zjistit, jaký je vlastně současný stav materiálních podmínek pro výuku hudební výchovy na gymnáziích v Jihomoravském kraji, zda tento pedagogové shledávají dostačujícím či kde a v čem vidí další potenciál pro jejich zlepšení, srovnání gymnázií z hlediska jejich zřizovatele, statistické údaje týkající se učitelů hudební výchovy a další zajímavé informace. Stejně jako předchozí část nečerpala tato z žádné literatury a jde o záležitost ryze praktickou s vlastním výsledkem.

A. TEORETICKÁ ČÁST

„Hudební výchova v učebním plánu gymnázií měla pohnutý osud a její pozice nebyla z pohledu historického vždy jednoduchá. Její důležitost byla mnohdy popírána a zastánci tohoto předmětu měli nesnadný úkol, přesvědčit o opodstatněnosti a důležitosti hudební výchovy z hlediska celkového všestranného rozvoje naší budoucí inteligence.“ (Novotná, 2011: 16).

Předmět hudební výchova patří v současné době na gymnáziích v České republice mezi povinné předměty, případně se jedná o povinně volitelný předmět v alternaci s výtvarnou výchovou a představuje základ esteticko-výchovných předmětů. V rámcovém vzdělávacím programu (RVP G) patří pak hudební výchova společně s výchovou výtvarnou do oblasti Umění a kultura.

Hudební výchova je pro studenty prvních dvou ročníků gymnázia možností, jak si rozšířit kulturně – společenský přehled, uplatnit své umělecké schopnosti a rozvíjet vlastní osobnost. (Novotná, 2011: 7).

Přesto však dle Novotné není ani v současnosti pozice hudební výchovy natolik silná, aby nebylo nutné čelit případným názorům o její nezbytnosti. Stále se vyskytují názory, že by mimoškolní hudební aktivity byly jistě dostačující k přiměřenému rozvoji gymnaziálního studenta. Tito by sice měli vynikající znalosti z oblasti masové produkce muzikálů, rockových koncertů apod., avšak přístup k hudbě umělecký by zůstal otevřen pouze některým jedincům, kteří například mají rodinné hudební zázemí. V důsledku této skutečnosti – nedostatečné znalosti z oblasti hudební teorie – by pak přibývalo lidí, kteří by svůj prožitek a zážitek po slyšeném či viděném hudebním představení dokázali vyjádřit pouze na úrovni „líbí – nelíbí“, avšak nebyli by schopni vyjádřit proč. Je tedy vhodné přiblížit mladým lidem hudební dějiny v dobových souvislostech, hudební teorii a přispívat tak k všestrannému rozvoji jejich osobnosti, která by o tento aspekt neměla zůstat ochuzena. (Novotná, 2011: 17).

„Chceme-li učit hudbě, musíme vědět, co je to hudba. Musíme znát její podstatu, smysl, cenu a funkci. Toto uvědomělé chápání hudby je pro učitele nesmírně důležité. Být si vědom čím to vlastně zacházím. A není to snadné. Vždyť žádná solidní světová encyklopedie si netroufá hudbu vůbec definovat.“ (Dvorský, 1989: 2).

1. Kurikulární reforma, politika a dokumenty

Pro upřesnění a snadnější pochopení současné situace ve školství v České republice nejdříve několik základních informací a definic důležitých pojmů. Tato část je zpracována výlučně na základě dokumentu Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G). Jedná se v podstatě o parafrázi informací, které jsou v tomto dokumentu obsaženy a odkazy tedy nejsou uvedeny, nicméně případné doslovné citace jsou řádně označeny.

1.1. Kurikulární reforma

Pojem „kurikulum“ zpravidla označuje vzdělávací program či plán a jeho zavedení v české pedagogice se datuje až po roce 1989. Hlavním cílem kurikulární reformy v České republice měla být zásadní proměna procesu vzdělávání, které by pak zajišťovalo důkladnou připravenost pro život v 21. století.

Přehled průběhu kurikulární reformy v datech

7. dubna 1999	Schválení vládou ČR Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice.
13. května 1999	Zveřejnění Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy dokumentu Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice.
1. ledna 2005	Nabytí účinnosti školského zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, do něhož byla zakotvena kurikulární reforma.
1. září 2005	Nabytí platnosti Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.
24. července 2007	Schválení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.
1. září 2007	Všechny základní školy začínají pracovat dle vlastních školních vzdělávacích programů (ŠVP).
1. září 2009	Taktéž všechna gymnázia začínají pracovat dle vlastních ŠVP.

1.2. Kurikulární politika a dokumenty

V roce 2004 došlo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) ke schválení nových kurikulárních principů, které se týkají vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Toto je nejnovější výrazná změna, která nastala ve struktuře českého vzdělávacího systému a je přesně formulována v *Národním programu pro rozvoj vzdělávání*, tzv. *Bílé knize*, a dále pak v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Kurikulární dokumenty byly vytvořeny ve dvou rovinách, a to v rovině státní a rovině školní. Státní úroveň je myšlen Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání (NPV) obsahuje požadavky na vzdělávání jakožto na celek, rámcové vzdělávací programy (RVP) určují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy, mezi které řadíme vzdělání předškolní, základní a střední, nikoliv však již vzdělání vyšší odborné a vysokoškolské. RVP vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jež mají souvislost se vzdělávacím obsahem a zároveň dovednostmi v praktickém životě.

Školní rovinou pak rozumíme školní vzdělávací programy (ŠVP), na základě nichž je realizováno vzdělávání na jednotlivých vzdělávacích institucích. ŠVP si vytváří každá škola dle svých vlastních zásad, které však musí být v souladu s RVP, do jehož kategorie daná instituce spadá. Tyto dokumenty (RVP a ŠVP) jsou volně přístupné pro veřejnost, a to jak pedagogickou, tak nepedagogickou (nejčastěji, což je zároveň nejjednodušším a nejdostupnějším způsobem, na webových stránkách školy).

Zavedení RVP a ŠVP bylo vnímáno pohledem škol a pedagogů jako zánik jednotných osnov, které byly společné pro všechny školy a zároveň vytváření vzdělávacích programů. Dle *Bílé knihy* by měl smysl kurikulární reformy spočívat především v otevřené diskuzi o aktuálních potřebách vzdělávání a učitelé a školy by tedy tuto neměli vnímat jako práci navíc, nýbrž jako prostor pro vytvoření vlastního vzdělávacího programu.

1.2.1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G)

RVP G je základním dokumentem, ze kterého vycházejí učitelé a školy při tvorbě vlastních ŠVP, a který je pro tvorbu ŠVP závazný. Rovněž specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jichž by měli studenti v závěru vzdělávání dosáhnout a dále

vymezuje závazný vzdělávací obsah, tedy očekávané výstupy a učivo, které by mělo být do výuky zahrnuto. Školy potažmo učitelé by pak měli na základě tohoto vytvořit svůj vlastní vzdělávací program (plán), pomocí něhož je možno uvedených cílů dosáhnout. Velmi jednoduše řečeno že RVP G jednoznačně uvádí, k čemu by měl absolvent gymnázia dospět a školy by měly naopak naleznout způsob, jak k tomuto studenta dovést. Je však předpokládáno, že pedagog má zcela konkrétní vizi o stanovených výstupech, porozuměl jim a je dostatečně kompetentní a má natolik zkušeností, aby byl schopen pro jejich naplnění najít ten nejvhodnější způsob.

RVP G formuluje úroveň vzdělání všech absolventů gymnázií a v návaznosti na kurikulární reformu zavádí jako povinnou součást gymnaziálního vzdělávání tzv. průřezová témata.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia lze charakterizovat jako otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován dle zkušeností učitelů, potřeb společnosti i dle neustále se měnících potřeb a zájmů žáků. RVP G tedy umožňuje změny obsahu vzdělávání z důvodu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nebo mimořádně nadaných žáků.

„Vzhledem k tomu, že se na nižším stupni víceletých gymnázií realizuje základní vzdělávání, a žáci zde vzdělávání tak plní povinnou školní docházku, řídí se vzdělávání na nižším stupni víceletých gymnázií Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se vztahuje pouze na vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vzdělávání na vyšším stupni víceletých gymnázií.“ (RVP G, 2007: 7).

1.2.2. Pojetí a cíle vzdělávání

Dokument RVP G se zde věnuje obecnému pojetí vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií, a to bez ohledu na koncepci jednotlivých předmětů.

„Vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií má žáky vybavit klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem na úrovni středoškolsky vzdělaného člověka a tím je připravit především pro vysokoškolské vzdělávání a další typy terciárního vzdělávání, profesní specializaci i pro občanský život.“ (RVP G, 2007: 8).

Gymnázium by mělo pro žáky vytvářet náročné, ale motivující prostředí. Zároveň žáci musí mít dostatek příležitostí si osvojit vědomosti, dovednosti, hodnoty a

postoje, tedy klíčové kompetence, a dokázat je využívat v osobním, občanském a profesním životě. Cílem gymnázia není předat svým žákům co největší objem informací, dílčích poznatků, fakt a dat, nýbrž vybavit je systematickou a vyváženou strukturou vědění. Smyslem je tedy naopak zařazovat získané informace do smysluplného kontextu životní praxe a žáky dostatečně motivovat k tomu, aby měli sami zájem své dovednosti a vědomosti po celý svůj život nadále rozvíjet. Pokud žák skutečně dosáhne takové úrovně klíčových kompetencí, pak má reálný potenciál pro vysokoškolské a další studium i pro jeho adaptabilitu v různých oborech a oblastech lidské činnosti a umožní mu přizpůsobení se měnícím a nově vznikajícím požadavkům na trhu práce.

RVP G je tedy ve skutečnosti pouhým rámcem, který jsou gymnázia sice povinna dodržet, nicméně mohou jej jakkoliv dále rozšířit či doplnit ve svých vlastních vzdělávacích programech na základě vlastních vzdělávacích záměrů, podle potřeb a zájmů žáků i dle regionálních podmínek. „*V souladu se svým ŠVP, se svou profilací či zaměřením si školy dotvářejí profil absolventa svého gymnázia.*“ (RVP G, 2007: 8).

1.2.3. Klíčové kompetence

Klíčové kompetence jsou souborem „[...] vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě.“ (Ibid.). Na gymnáziích by měli žáci dosáhnout rozvíjení kompetencí, které získali na základní škole. V RVP G je daná a popsána úroveň jednotlivých klíčových kompetencí. Touto úrovní rozumíme žádoucí stav, ke kterému by se měli všichni žáci přiblížit. Toto je ovšem ovlivněno jejich individuálními předpoklady, nicméně každý žák by měl během svého studia na gymnáziu k nim směřovat a v ideálním případě jich na jeho samotném konci dosáhnout. Každý žák je však individualitou a na základě tohoto faktu by měl učitel hodnotit mentální úroveň klíčových kompetencí u jednotlivých žáků měřítkem osobního pokroku.

Klíčové kompetence zahrnuté v RVP G, které by si měl žák čtyřletého gymnázia nebo vyššího stupně víceletého gymnázia osvojit, a to na následující úrovni:

1) Kompetence k učení

Žák by měl být schopen si sám naplánovat a řídit své učení či pracovní činnosti a využívat je jako prostředku pro vlastní seberealizaci a osobní rozvoj. Měl by dokázat efektivně využívat různé strategie učení za účelem získání a zpracování poznatku a informací; hledat a rozvíjet účinné postupy ve svém učení a reflektovat proces vlastního učení a myšlení. K informačním zdrojům by měl přistupovat kriticky, získané informace tvořivě zpracovávat a využívat při svém studiu a praxi. Dále by měl zvládnout kriticky hodnotit svůj pokrok v učení, přijmout pochvalu, radu, ale i kritiku od druhých. Ze svých úspěchů a chyb by měl umět vytěžit maximum, které mu pak umožní poučení se pro další práci.

2) Kompetence k řešení problémů

Žák by měl dokázat rozpoznat problém, objasnit jeho příčinu a rozčlenit ho na části. Dále by měl být schopen vytvořit hypotézu a přijít na různé metody a postupy při řešení problému a hypotézu ověřit. Měl by umět vhodně zvolit metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, které mu daný problém pomohou vyřešit. Měl by využívat myšlení nejen analytické a kritické, ale i myšlení tvořivé, do něhož by měl zapojit i svoji představivost a intuici. Měl by být schopen kriticky interpretovat získané poznatky a zjištění a zároveň je ověřit a pro své tvrzení najít adekvátní důkazy a argumenty, jež by dokázal správně formulovat a podložené závěry obhájit. Na problém by se neměl dívat pouze z jednoho úhlu, ale zhodnotit jej globálně a při jeho řešení využít různých způsobů. Měl by si být vědom případných kladů a záporů, které jednotlivé varianty řešení problému přinášejí, a jejich rizika a důsledky správně posoudit.

3) Kompetence komunikativní

Žák by měl dostatečně efektivně využívat dostupné prostředky verbální i neverbální komunikace a zapojit také symbolická a grafická vyjádření informací. Při sdělování svého názoru, a to jak mluvenou, tak i písemnou formou, by se měl vyjadřovat srozumitelně a přiměřeně s ohledem na svoji aktuální situaci. Měl by vyvinout odpovídající dávku empatie k partnerovi, se kterým komunikuje. Neměl by mu činit problém porozumět odbornému jazyku a aktivně jej v komunikaci používat, taktéž

informační technologie by měl mít v uživatelské míře zvládnuty. Žáku by neměla činit větší obtíže prezentace své práce i sebe samého před známým i neznámým publikem. Sdělení ostatních lidí by měl dokázat správně interpretovat a v různých situacích věcně argumentovat. Sporné či nejasné situace by měl dokázat vykomunikovat tak, aby došlo k porozumění.

4) Kompetence sociální a personální

Žák by si měl umět stanovit svoje cíle takovým způsobem, aby byly přiměřené jeho osobním schopnostem, dovednostem, zájmům a životním podmínkám a správně posoudit svoje fyzické a duševní možnosti a dosáhnout poté sebereflexe. Nad důsledky svého vlastního osobního jednání a chování v různých situacích by se měl dokázat zamyslet a podle nich je zkorigovat. Neustále se měnícím životním a pracovním podmínkám by se měl zvládnout přizpůsobit dle svých schopností a možností a aktivně a tvořivě se je pokusit ovlivnit. V případě potřeby kolektivní spolupráce by měl dokázat kooperovat tak, aby bylo možné společné stanovení a dosáhnutí cíle. Měl by se maximálně snažit o vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů, které jsou založené na vzájemné úctě, toleranci a empatii. Ke zdraví vlastnímu i zdraví druhých by se měl stavět a chovat zodpovědně. Měl by rozhodovat pouze na základě svého vlastního úsudku a nenechat se ovlivnit společenskými či mediálními tlaky.

5) Kompetence občanská

Žák by si měl umět uvědomit vztahy mezi osobními zájmy, zájmy širší skupiny, již je členem a zájmy veřejnými. Rozhodnutí by neměl činit jen dle svých vlastních zájmů, ale měl by brát v potaz i zájmy druhých. O chodu společnosti a civilizace by měl uvažovat především z hlediska udržitelnosti života a rozhodovat se takovým způsobem, aby jeho činy neohrožovaly a nepoškozovaly přírodu, životní prostředí a kulturu. Měl by mít respekt k různorodosti hodnot, názorů, postojů a schopností druhých. Své poznání a chápání kulturních a duchovních hodnot by měl rozšiřovat, spoluvytvářet a chránit. Svoje práva, povinnosti a zodpovědnost a souvislost mezi nimi by měl promýšlet. Plnění svých povinností by měl činit zodpovědně a kreativně, práva svá i práva druhých hájit, bránit jejich potlačování a podílet se na vytváření podmínek pro jejich realizaci. Chování žáka v krizových situacích by mělo být zodpovědné a

informované a v případě ocitnutí se v situaci, jež ohrožuje život a zdraví, být ostatním nápomocen. Měl by mít přehled o tom, co se děje v jeho bydlišti a okolí a umět tyto události objektivně posoudit a sledovat vývoj veřejného života. Měl by být schopen zaujmout určité stanovisko a jednat k obecnému prospěchu dle svého nejlepšího svědomí.

6) Kompetence k podnikavosti

Každý žák by měl o svém dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření rozhodovat cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti. Na základě toho by měl nasbírat a kriticky vyhodnotit informace, které se týkají vzdělávacích a pracovních příležitostí, uplatňovat proaktivní přístup, vlastní iniciativu a tvořivost, a kladně přijímat a podporovat inovace. V případě plánování či samotného realizování určitých aktivit by měl využívat dostupné informace a zdroje. O dosažení stanovených cílů by měl usilovat, průběžně revidovat, dosažené výsledky kriticky hodnotit a korigovat další činnosti s ohledem na vytyčený cíl. Zahájené aktivity by měl dokončit a motivovat se k úspěšnosti. Měl by si být vědom rizik, která jsou spojená s rozhodováním se v reálných životních situacích a pokud to bude situace vyžadovat, pak být připraven tato rizika nést. Měl by porozumět podstatě a principům podnikání a uvědomit si rizika s podnikáním spojená. Příležitosti k uskutečnění svého podnikatelského záměru by měl vyhledávat a kriticky posuzovat a brát přitom v úvahu další faktory, jako jsou jeho vlastní předpoklady, realita tržního prostředí a další.

1.2.4. Průřezová témata

„Průřezová témata vstupují do vzdělávání jako témata, která jsou v současnosti vnímána jako aktuální. Tato témata mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Průřezová témata procházejí jako důležitý formativní prvek celým vzděláváním, proto vzdělávání na gymnáziu v tomto smyslu navazuje na průřezová témata v základním vzdělávání, kde se s nimi žáci setkávají poprvé.

Průřezová témata tvoří povinnou součást vzdělávání. Promítají se nejen svým výchovným zaměřením, ale i obsahem do vzdělávacích oblastí (oborů) a pomáhají doplňovat či propojovat, co si žáci během studia osvojili. Pojetí a funkce průřezových témat příznivě ovlivňují i proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.“ (RVP G, 2007: 65).

Všechna průřezová témata jsou zpracována jednotnou formou a obsahují Charakteristiku průřezového tématu, kde je zdůrazněn význam a postavení průřezového tématu v gymnaziálním vzdělávání. Pro vzdělávání na gymnáziu je obsah průřezových témat rozpracován do několika tematických okruhů. Každý z nich obsahuje nabídku témat, činností či námětu. Všechny tyto okruhy jsou pro školy povinné, tedy to znamená, že škola musí všechny okruhy zařadit do svého ŠVP; hloubka, rozsah a formy jejich realizace jsou pak zcela v kompetenci každé školy a konkretizují se v jejím ŠVP.

Průřezová témata je možno realizovat třeba jako součást vzdělávacího obsahu jednotlivých vyučovacích předmětů a je možné jim věnovat samostatné projekty, semináře, besedy, kurzy atd. anebo je definovat jako samostatný vyučovací předmět. Případně lze tyto formy libovolným způsobem kombinovat.

Účinnost výchovného působení průřezových témat je mimo jiné podporována také vytvořením odpovídajícího klimatu třídy i celé školy. Dále také využíváním dalších vhodných příležitostí, jako je např. divadelní či filmové představení, výstavy, přednášky, besedy a další, se kterými se žáci mohou setkávat také mimo školu.

Přehled průřezových témat, která jsou zařazena do vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

2. Vymezení pojmu Hudební výchova dle RVP G

2.1.Vzdělávací oblasti

V dokumentu RVP G je vzdělávací obsah pro gymnaziální vzdělávání orientačně rozdělen do následujících osmi vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory.

- 1) Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk);

- 2) Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace);
- 3) Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie);
- 4) Člověk a společnost (Občanský a společenskovední základ, Dějepis; Geografie);
- 5) Člověk a svět práce (Člověk a svět práce);
- 6) Umění a kultura (Hudební obor, Výtvarný obor);
- 7) Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
- 8) Informatika a informační a komunikační technologie (Informatika a informační a komunikační technologie).

2.2. Charakteristika vzdělávací oblasti Umění a kultura

Pro naši práci je však podstatný pouze bod číslo šest, tedy *Umění a kultura*, do něhož spadá vedle Výtvarného oboru i Hudební výchova. „Žákům musí být nabídnut vzdělávací obsah těchto oborů (prostřednictvím předmětů, modulů atd.) tak, aby si na základě vlastní volby mohli osvojit vzdělávací obsah vymezený alespoň v jednom z oborů v plném rozsahu, včetně obsahu integrujícího tématu *Umělecká tvorba a komunikace*.“ (RVP G, 2007: 84).

2.2.1. Hudební obor

„Opakuji znovu a důrazně: otázka povinné hudební výchovy je základní životní otázkou naší budoucí hudby. Podaří-li se tuto otázku dnes rozřešit, budeme mít v příští generaci vzdělané a zanícené obecenstvo, které bude tvořit pevnou resonanční půdu příští hudby. Zmeškáme-li dnešní chvíli, způsobíme tím kulturní škody nedozírného dosahu, protože tím podetneme vývoj naší hudby u samého kořene. Neboť hudba ze všech umění nejvíce potřebuje obecenstva, bez něhož ztrácí existenční oporu.“ (Helfert, 1956: 32).

Hudební obor dle RVP G vede žáka k porozumění hudebnímu umění. Vzdělávací obsah tohoto oboru proto tvoří tři okruhy činností, které jsou vzájemně provázané a podmíněné. Tyto okruhy činností umožňují žákovi pronikat do podstaty hudby. Je však nezbytně nutné, aby byly v rámci Hudebního oboru zastoupeny všechny tři.

- produkce – žák se hudebně projevuje
- recepce – žák se snaží porozumět tomu, co se nám hudba pokouší sdělit a jaké má funkce

- reflexe – žák formuluje hodnocení a utváří si vlastní názor na znějící hudbu, odhaluje hodnoty a normy v hudebním umění

Očekávané výstupy produkce

Žák využívá svůj individuální pěvecký potenciál při zpěvu, při mluvním projevu vede svůj hlas zněle, správně artikuluje, logicky člení větu a uplatňuje zásady hlasové hygieny v běžném životě. Využívá jednoduché či dle možností vybavenosti školy složitější hudební nástroje (např. keyboardy nebo keyboardy ve spojení s počítačem) při individuálních či společných hudebních aktivitách a s ohledem na svoje hudební schopnosti a dovednosti používá hudební nástroje jako prostředek sdělování hudebních i nehudebních myšlenek a představ. Na hudbu reaguje pohybem, ztvárňuje ji přiměřeně svým hudebním schopnostem a pohybovým dispozicím. Pohyb ve spojení s hudbou využívá k vyjádření vlastních představ a pocitů. Dokáže se orientovat v jednoduchých, případně i složitějších zápisech vokálních, instrumentálních i vokálně-instrumentálních písní a skladeb a na základě svých hudebních schopností pak tyto skladby realizuje.

Rozdělení učiva na tři činnosti:

- 1) vokální činnosti – kultivace pěveckého a hlasového projevu, intonační a rytmický výcvik, sólový a sborový zpěv, orientace v notovém (grafickém) zápisu vokálních kompozic, improvizace jednoduché vokální kompozice (předvěti, závěti, perioda)
- 2) instrumentální činnosti – hraní a vytváření instrumentálních doprovodů (rytmicko-melodické doprovody, jednoduchá aranžmá), jednoduchých instrumentálních kompozic (hudební věta, malá písňová forma, rondo), schopnost orientace v notovém a grafickém zápise instrumentálních kompozic, moderní hudební nástroje, počítač
- 3) hudebně pohybové činnosti – pohyb hudby a gesta, pohybové etudy, chápání tance jako způsobu komunikace

Očekávané výstupy recepce a reflexe

Žák vyděluje podstatné hudební znaky z proudu znějící hudby, rozpoznává hudebně výrazové prostředky, které jsou ve skladbě použité, cítí hudební formu díla a k dílu samotnému přistupuje jako k logicky utvářenému celku. Popíše a na vybraných hudebních dílech či na jeho částích ukáže důležité znaky tvorby a interpretace. Vysvětlí,

v čem spočívá originalita a nezaměnitelnost skladatele a interpreta, možná poselství sdělovaná prostřednictvím hudby na základě svých schopností, znalostí i získaných zkušeností dešifruje a interpretuje. Hudbu interpretuje na základě svých vědomostí a osobních hudebních schopností; vytváří vlastní soudy a preference, které pak dokáže v případné diskusi obhájit. Orientuje se ve vývoji hudebního umění. Uvědomuje si rozdílnost hudebního myšlení v jednotlivých etapách, dokáže rozlišit hudební slohy podle jejich charakteristických hudebních znaků, na základě historických, společenských a kulturních podtextů popíše podmínky a okolnosti vzniku hudebního díla. Umí odlišit hudbu podle jejího stylového zařazení, významu a funkce a rozpozná vhodnost nebo naopak nevhodnost použití určité hudby v konkrétních situacích. Uvědomuje si roli hudebního průmyslu v současném světě, dokáže popsat možnosti využití hudby i v „mimohudební“ oblasti a je schopen poukázat na příklady jejího zneužívání. Uvědomuje si odlišnost přístupů jednotlivých lidí k hudbě a hudební tvorbě. Vnímá hudbu jako způsob prezentace vlastních idejí a názorů a také idejí, názorů a pocitů ostatních lidí a na tomto základě je schopen se s hudbou ztotožnit anebo ji naopak odmítnout. Dovede poukázat na ty znaky hudební tvorby, jež s sebou nesou netoleranci, rasismus či xenofobii a umí se od takové hudby distancovat.

Učivo je rozděleno na sedm jednotlivých tematických bloků, přičemž RVP G blíže specifikuje jen některé z nich:

- 1) hudba jako organizovaný zvuk – předmětem tohoto bloku je hudební dílo jako takové a cílem je seznámit žáka s tím, co je to hudební forma. Žák by měl také porozumět formální struktuře, sémantice skladby a hudebně výrazovým prostředkům nebo hudebním znakům
- 2) hudební nástroje, nové technologie v hudbě, záznam hudby, přímá a nepřímá komunikace hudby
- 3) hudební styly a žánry, funkce hudby – žák by měl na hudbu a její využití v běžném životě nahlížet jako na kulturní statek a jako zboží, seznámit se s pojmy estetická a umělecká hodnota hudebního díla, hudební průmysl, hudba na objednávku a možnosti jejího zneužití
- 4) vznik a vývoj hudby – tento blok se věnuje hudbě vokální a instrumentální, periodizaci hudebního vývoje (myšleno hledisko obecně historické, kulturně

historické a hudebně imanentní). Žák by měl umět rozlišit charakteristické hudební znaky jednotlivých stolů, průniky, syntézy a hledat nové cesty

- 5) hudební skladatel a interpret, interpretace v hudbě, umělecký provoz
- 6) hudba jako způsob identifikace, sebeprezentace a druh generační výpovědi
- 7) interpretace hudebního díla – žák by měl mít zvládnutý popis hudebního díla v rovině významu, výrazu a výstavby, zařadit dílo do historického a sociálního kontextu. Dále by se měl žák naučit nahlížet na hudební dílo jako na možné poselství a umět je ohodnotit.

Velice srozumitelně to vystihla Dana Novotná ve své *Analýze stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*, když uvedla, že předpokladem pro hudební myšlení a formulování vlastních myšlenek, které souvisejí s hudbou, je především znalost hudebních pojmů. Studentům by tedy nemělo činit obtíže tyto termíny používat při svých myšlenkových operacích. Měli by ovládat pojmy, díky kterým dokážou například srovnávat a analyzovat hudbu jednotlivých historických epoch, hudbu různých národů, odlišných žánrů, umělé i neumělé hudby. Rovněž by měli být schopni analyzovat současné hudební syntézy, avšak přitom si uvědomit, z jakých kořenů konkrétní hudební styly a žánry vyrůstaly. V přípravě k myšlení o hudbě by nemělo docházet k neobornému zjednodušování, které by mohlo vyústit v myšlenku, že hudbu je možné mechanicky rozložit na jednotlivé prvky, znovu ji poskládat a tak ji porozumět. Pojmy jsou vytvářeny díky bohatým a diferencovaným hudebním představám s kognitivním a emocionálním obsahem. Tyto představy si studenti nemohou vytvořit při slovním výkladu, ale mohou je získat jen ve zcela přímém kontaktu se znějící hudbou, při reprodukci a recepci spojenými s tvořivostí a vlastní originální improvizací. (Novotná, 2011: 58).

3. Stručné nahlédnutí do historie výuky hudební výchovy

Cílem této kapitoly nemá být hloubková sonda do historie výuky hudební výchovy, nýbrž jen jakési poodhalení, jaké podmínky pro výuku hudební výchovy na gymnáziích kdysi panovaly a jaké možnosti vybavení a pomůcek v dobách minulých byly.

3.1. Hledisko chronologické

Přehledně a systematicky vývoj výuky hudební výchovy z hlediska historického zachytila Dana Novotná v následujících čtyřech časových obdobích:

Vývoj do roku 1945

Do roku 1860 byla na gymnáziích hudební výchova vedena pouze coby nepovinný zpěv, který vyučovali pedagogové, jež současně působili jako sbormistři pěveckých spolků. V 60. letech 19. století byl zaznamenán nebývalý rozvoj hudební pedagogiky, ke kterému došlo také v zahraničí. Na počátku 20. století byl na základě nových osnov nastolen požadavek soustavné hudební výchovy zpěvem. Za první republiky byla hudební výchova dotována dvěma povinnými hodinami týdně.

Od roku 1918 se stále více ozývaly hlasy, jež požadovaly výuku zpěvu ve školách. První desetiletí nového českého státu se tedy zaznamenalo do dějin jako období velkých bojů za výuku hudby na školách. Od roku 1928 došlo díky úsilí *Komise pro hudební výchovu při Pěvecké obci československé* k zavedení povinné hudební výchovy v prvním a druhém ročníku střední školy od roku 1930/31. „*Je zajímavé, že osnovy pro její výuku publikovalo ministerstvo školství a národní osvěty již v roce 1925. Do roku 1930 se řešily otázky výuky hudební výchovy komplexně, nyní se začala rozlišovat podle typu škol.*“ (Novotná, 2011: 12). K velkým změnám však došlo v průběhu druhé světové války, neboť vysoké školy byly uzavřeny a výrazně se snížil počet škol středních. Hudební výchova ale na školách zůstala zachována a od roku 1943 byla na střední školy zavedena jako povinný předmět od prvního do čtvrtého ročníku. Zásadním problémem ovšem byla nemožnost vysokoškolského vzdělání hudebních pedagogů, neboť jejich vzdělávání za války zajišťovaly hudební konzervatoře a tyto byly koncem roku 1944 rovněž zavřené.

Vývoj po roce 1945

Konec druhé světové války přinesl potřebu rozsáhlé reorganizace v oblasti školství a obnovu zrušených škol. Po prvním sjezdu učitelstev (červenec 1945) byly vydány prozatímní vyučovací osnovy předmětů a vytyčeny dva hlavní požadavky: vysokoškolské vzdělávání učitelů hudební výchovy na pedagogických fakultách od září 1945 a založení *Výzkumného ústavu pedagogického*. Od roku 1950 se příprava učitelů

vrátila na pedagogická gymnázia a školním rokem 1946/47 byla zavedena výuka hudební výchovy na gymnázia povinně po dvou hodinách týdně od primy až do oktávy. Vznikem jednotné devítileté školy (10.5.1948) došlo ke sjednocení žáků městských a obecných škol a tedy k omezení výuky hudební výchovy v osmé a deváté třídě pouze na jednu hodinu týdně. V důsledku vzniku této jednotné devítiletky byla hudební výchova zavedena do jejích devíti tříd a na gymnáziích pouze do sexty. Po roce 1948 byly v hudební výchově propagovány vzory škol ze Sovětského svazu, hudební výchova byla řízena centrálně a střední školy neměly estetickou výchovu vůbec, což bylo v podstatě návratem do doby před rok 1907.

V roce 1953 vešla v platnost nová reforma školství, která bohužel způsobila degradaci výuky nejen hudební výchovy a měla také neblahé důsledky pro celé československé školství. Povinná školní docházka byla zkrácena na osm let a byla zavedena jedenáctiletá střední škola vedle škol odborných, což znamenalo zrušení gymnázií, a hudební výchova byla obecně v učebních plánech neúměrně zredukována na pouhou jednu hodinu týdně od první do sedmé třídy základní školy a v osmém až jedenáctém ročníku nebyla zastoupena ani jako předmět nepovinný. Existovaly pouze přechodné osnovy, které měly ovšem silně tendenční charakter. Toto kritické období trvalo až do roku 1960, kdy byl vydán nový školský zákon upravující povinnou školní docházku na devět let. Hudební výchova byla zastoupena pouze na základní škole jednou vyučovací hodinou týdně a na navazující střední všeobecně vzdělávací škole již žádnou. Pozitivní změny pak přinesla v 60. letech rozvíjející se zahraniční spolupráce v rámci ISME (International Society for Music Education – Mezinárodní společnost pro hudební výchovu).

Od školního roku 1969/70 došlo opět ke zřízení gymnázií s povinnou hudební nebo výtvarnou výchovou v prvním a druhém ročníku a na některých gymnáziích pokračovala hudební výchova i ve třetím a čtvrtém ročníku jako volitelný předmět.

Vývoj hudební výchovy na gymnáziích v 70. a 80. letech

Ve školním roce 1976/77 se začal realizovat Projekt dalšího rozvoje československé vzdělávací soustavy. Došlo sice k uzákonění desetileté školní docházky, ale hudební výchova byla odsunuta opět do první až sedmé třídy základní školy. Z gymnázií se jako povinný předmět znovu vytratila a byla zavedena pouze jako volitelný předmět estetika

ve čtvrtém ročníku a jako nepovinný předmět po celé čtyři roky dvě hodiny týdně. V případě hlubšího zájmu o hudbu ze strany žáků jim byl doporučen dvouletý hudební kurz. Na tento vývoj reagovali hudební pedagogové obhajováním významu hudební výchovy pro mládež a pořádali mimo jiné celou řadu setkání a konferencí. Roku 1988 byla opět zavedena povinná hudební výchova do osmé třídy základní školy a ministerstvo školství odsouhlasilo zřizování hudebních gymnázií.

Hudební výchova na konci 20. a na počátku 21. století

V roce 1990 bylo znovu zavedeno studium na víceletém gymnáziu a nepovinná devátá třída, která se stala povinnou od roku 1996. Na gymnáziích byla hudební výchova povinným předmětem po první dva roky studia v alternaci s výtvarnou výchovou v dvouhodinové týdenní dotaci, v ročníku třetím a čtvrtém zůstala nadále předmětem volitelným. „*Reformy zavedené v 90. letech prakticky přetrvávají a situace se razantně nezměnila a trvá i v době vzniku publikace.*“ (Novotná, 2011: 16).

3.2. Hledisko materiální

Z materiálního pohledu bylo v minulosti naprosto nemyslitelné vůbec uvažovat, že by technické záležitosti z následující kapitoly mohly kdy existovat a sloužit pro výuku hudební výchovy.

Například v 30. letech 19. století se objevila jako úspěšná novinka názorná pomůcka, tzv. Wünschovy nástěnné hudební tabule, která měla především vyplnit mezeru v oboru hudební didaktiky a nahradit cizí používané pomůcky, zejména německé. „*Tabule jistě usnadní práci ve škole, zpestří učení, oživí zájem žáků a trvale jej upoutají, což jest jejich hlavním účelem. Lze ovšem pracovat i bez nich. Ale pomůcka nás vede různými směry tak hravě k cíli, že by jistě nebylo prozíravé, nechati ji bez povšimnutí, když dovede žákům přístupnou formou znenáhla podati vše, čeho nevyhnutelně potřebují ze základů teorie a elementárního zpěvu.*“ (Wünsch, 1935: 2).

O přibližně dvacet let později je již výčet doporučených učebních pomůcek zhruba následující: hudební nástroje, metronom, modely, diagramy, obrazy, skříně pro knihovnu a hudební archiv, stojany na noty, stole, židle, tabule a další. (Cmíral, 1958: 155-156).

V šedesátých letech je na školách k dispozici pomůcek ještě o poznání o něco více, přesto jich ale stále není dostatek, jsou ve špatném stavu a učitelé je tedy

nepoužívají. Alespoň z těch dostupných se jedná o klasické pomůcky, jako jsou obrazové soubory knižní, obrazy (Čs. státní hymna, Internacionála, Píseň práce a další); gramofonové desky; školní filmy; populárně vědecké hudební filmy a školní diafilmy. Doporučeny jsou pak magnetické tabule se sadou notových hlaviček, příruční notové tabulky pro žáky, některý harmonický hudební nástroj, housle, sbormistrovský akordeon, promítací přístroj, gramofon, magnetofon s fonotékou a hudební nástroje z Orffova instrumentáře. (Budík-Vymětalová-Žižková, 1968: 58-63).

Magnetické notové tabule se zdály být v této době jakýmsi fenoménem, neboť jsou pozitivně hodnoceny a propagovány ve velkém množství publikací týkajících se výuky hudební výchovy vydaných v těchto letech. Například Josef Kšica ve své publikaci *Nové cesty názorného vyučování v hudební výchově* svoji monografii tímto tématem – podrobným návodem k použití této pomůcky – rovnou zahajuje a přikládá i obrazový materiál. (Kšica, 1965?: nestránkováno).

Co se týká nábytku, ten by pak měl být takový, aby se dal lehce přeskupovat a přemísťovat – pro sborový zpěv židle do půlkruhu, pro případné scénky či taneční projev nábytek přesunout ke stěnám. (Kaňák a kol., 1968: 1). Tato zásada je však stále aktuální a má své opodstatnění i v současnosti.

V období komunismu byly vyzdvihovány vzory především sovětského školství a školství dalších socialistických zemí, jejichž standardu bylo v plánu dosáhnout: „*Pokud jde o oblast reprodukováné hudby, čeká i zde na hudební metodiky ještě nemalá práce na sestavení optimálních sérií vhodných, pedagogicky účelně uspořádaných ukázek hudebního umění. Některé země dosáhly v tomto směru již značného pokroku. V NDR např. existuje speciálně pro školy vydaný seriál gramodesek s typickými ukázkami hudby různých období a různých žánrů. Jde o ukázky přesně odpovídajícím požadavkům učebních osnov hudební výchovy v jednotlivých ročnících. Naše mládež si vcelku nemůže stěžovat na nedostatek gramodesek, jimiž je zaplavován trh. Ve škole jde však o něco jiného než o množství reprodukováné hudby. Jde o vytvoření určitého didaktického systému, který by vedl posluchače k uvědomělému vnímání hudby, k rozvinutí vytříbeného hudebního vkusu.*“ (Cipro, 1977: 28).

V roce 1977 pak vyšla metodická příručka k vybavování odborných učeben a kabinetů *Didaktická technika a speciální školní nábytek*, která měla za cíl poskytnout informace o možnostech uplatnění didaktické techniky ve školách a o postupech při vybavování učeben a kabinetů. Dále jsou v ní uvedeny technické parametry přístrojů a zařízení didaktické techniky a parametry speciálního školního nábytku. Dle této

publikace je pro školy druhého cyklu na straně 4 doporučena tato technika určená pro výuku hudební výchovy: magnetofon, diaprojektor, filmový projektor 16 mm, gramofon, reproduktorová soustava a projekční stěna.

4. Materiální podmínky pro vzdělávání na gymnáziu

„Pro úspěšnou realizaci vzdělávání na gymnáziu v pojetí RVP G je nutné, aby škola usilovala o zajištění optimálních podmínek (materiálních, personálních, pedagogicko-psychologických, psychosociálních, hygienických a organizačních). Východiskem pro formulování souborů těchto podmínek jsou platné legislativní normy pro školská zařízení. RVP G definuje optimální podmínky v obecné rovině a předpokládá, že každá škola bude ve svém školním vzdělávacím programu konkretizovat především takové podmínky, které podporují vzdělávací záměry školy.“ (RVP G, 2007: 93).

Z pohledu materiální stránky pak RVP G v obecné rovině stanovuje, jak by jednotlivé prostory školy měly být vybaveny a čím vším by měla škola disponovat, aby byly zajištěny odpovídající vzdělávací podmínky.

- Kmenové (univerzální) učebny: funkční a estetický nábytek, multimediální zařízení.
- Speciální učebny pro předem nespecializované činnosti (výuka jazyků, ICT, přírodovědné či esteticko-výchovné předměty): funkční a speciální nábytek, přístroje, nástroje, didaktický materiál a pomůcky – vše umožňující užití variantních forem a metod.
- Prostory pro tělovýchovné aktivity: bezpečný povrch, nářadí a náčiní.
- Laboratoře a dílny: vybavení umožňující praktické vyučování v kapacitě adekvátní požadavkům vzdělávacího programu i normám bezpečnosti práce při respektování nároků na prostorové uspořádání a dělení tříd na učební skupiny.
- Prostory pro uložení pomůcek a pro přípravnou práci učitele (kabinety): nábytek a pomůcky pro vyučování v jednotlivých vzdělávacích oblastech, zařízení pro přípravu učitele a jeho relaxaci.
- Studijní zóny pro relaxaci i samotné sebevzdělávání žáků: formou knihoven a studoven, které jsou vybaveny výpočetní technikou.

- Pracovní i relaxační prostory a prostory pro nenáročné pohybové aktivity, např. pro individuální anebo společné tvořivé činnosti, prostory umožňující setkávání žáků celé školy či alespoň jednotlivých ročníků anebo zájmových skupin.
 - Další prostory: funkční vybavení, které je nezbytné pro jiné vzdělávací či podpůrné aktivity.
 - Prostory pro řízení školy: mj. komunikační technika.
 - Prostory pro osobní hygienu žáků a vyučujících.
 - Prostory pro společné stravování, odkládání oděvů a obuvi.
 - Učebnice, učební pomůcky, didaktická a výpočetní technika, tělocvičné nářadí a náčiní.
 - Další věci, které zajišťují efektivní vyučování a učení a také stimulují aktivitu a tvořivost žáků, radost z učení a objevování.
- (Ibid.).

4.1. Materiální zázemí pro výuku hudební výchovy

4.1.1. Základní vybavení a pomůcky

„Hudební výchova sice není na vyučovací pomůcky příliš náročná, avšak pouze s tabulí a křídou nevystačí.“ (Daniel, 2010: 86). Dále Ladislav Daniel uvádí, že je třeba, aby v učebně Hudební výchovy, nebo také v hudební síni, byla alespoň jedna strana tabule, která by obsahovala rastr notové osnovy. Ideálním provedením jsou světle žluté linky na tmavém podkladu, tedy černé nebo tmavozelené tabuli. Pro běžnou velikost třídy se nejvíce osvědčila šířka osnovy 6 cm (mezera 1,5 cm), linky by neměly pak být silnější než 2 mm. Aby bylo možno psát i dvojhlasné písně průměrné délky, je k tomu potřeba šest osnov.

Nejvhodnější se ukázala být tabule keramická, která je zároveň také magnetická. Konstrukční řešení je tzv. sendvičový kovový profil, který ve výsledku umožňuje právě magnetismus, a následně nanesená keramická vrstva, jež se vypaluje při cca 810°C. Takto upravený povrch zaručuje vysokou odolnost proti poškrábání a již během výroby připravený rastr notové osnovy (ale třeba i jiný, např. linky, čtverečky apod.) je tedy v podstatě nezničitelný. Barevné provedení je možno zhotovit nejen jako tmavý podklad pro popis křídou, jak bylo výše uvedeno, ale i jako světlý (bílý, světle šedý nebo

běžový) pro popis fixem. Záleží jen na koncovém uživateli, jaký způsob psaní na tabuli preferuje. Někdo upřednostňuje klasické psaní křídou, někomu zase více vyhovuje fix, který dále poskytuje výhodu bezprašného provozu a zamezuje tedy případnému poškození audiovizuální techniky právě v důsledku působení křídového prachu. U mnoha výrobců tato rozdílnost nemá vliv na konečnou cenu tabule. Další věcí, kterou je třeba při výběru tabule rozhodnout, je, zda bude včetně zvedacího systému, tedy výškově stavitelná, anebo upevněna na stěně bez možnosti posuvu nahoru a dolů. Zde je již rozdíl v ceně dosti patrný a pohybuje se v řádech tisíců korun.

Dle Daniela (Ibid.) je první a nepostradatelnou pomůckou pro výuku hudební výchovy klavír, který je nutný i pro učitele, jež hru na klavír nestudoval, neboť umožní udávat tóny, akordy, hrát intonační, sluchová, rytmická a hlasová cvičení. Vzhledem k tomu, že pořizovací cena klavíru či pianina je poměrně vysoká, téměř stejnou službu vykoná také keyboard neboli klávesy.

Pokud prostor třídy neumožní umístit do něj křídlo, nejvhodnějším kompromisem je pak nižší pianino postavené zadní stěnou směrem k žákům. Pro zabránění přehlušování žáků nástrojem je ideálním řešením umístit na zadní stěnu učebny tlumící závěs, což však nemusí být v každé škole z různých důvodů proveditelné. „Postavit nástroj ke stěně, jak je to běžné v bytě, je z důvodů didaktických zcela chybné. Učitel je při hře odvrácen od třídy a nemůže žáky ovládat. Je samozřejmé, že nástroj musí být alespoň jednou ročně laděn na komorní a_1 440 Hz.“ (Daniel, 2010: 87).

Dalším prvkem základního vybavení hudeben je tzv. Orffův instrumentář, což „... je soubor hudebních nástrojů, které se též označují jako lehko ovladatelné, dětské nebo orffovské. Orffovo jméno se v jejich souvislosti uvádí proto, že tento skladatel upravil dříve existující hudební nástroje pro snazší používání malými muzikanty a určil jim funkci široce využitelné učební pomůcky. Návrh úprav spočíval zejména v jejich zmenšení a u melodických nástrojů v unifikaci tvaru. Orffův instrumentář obsahuje skupiny nástrojů rytmických, melodických a basových.“ (Didaktika hudební výchovy. Instrumentální doprovody. Orffův instrumentář, 2015: 2). Obsah tohoto hudebního souboru přehledně zpracoval Jaromír Synek (2004: 48):

1) Rytmické nástroje

- Hůlky, ozvučná dřívka
- Rourový a deskový dřevěný blok

- Drhlo
- Malý a velký bubínek
- Tamburína (také v kombinaci s bubínkem)
- Činely ruční a na stojanu, prstové činelky
- Rumba koule
- Triangl
- Rolničky
- Zvonek

2) Melodické nástroje

- Diatonická, sopránová a altová, chromatická zvonkohra
- Sopránový, altový a basový metalofon
- Sopránový, altový a basový xylofon

3) Rytmico melodické nástroje (nebo také basové)

- Dětské tympány

Úspěšnou alternativou za Orffův instrumentář však může být i keyboard, který je nástrojem s bohatými zvukovými možnostmi, s širokou nabídkou databáze rytmicko harmonických doprovodů a také s možností vytvářet a zaznamenávat vlastní doprovody a kompozice. (Synek, 2004: 49).

Dále jako užitečné metodické pomůcky je možno jmenovat *intonační tabulku* pro výuku intonace (ideálně magnetickou), *melodické kostky* pro nácvik diatonických postupů, *rytmické kostky* či *rytmické kostičky* (zmenšenina rytmických kostek) pro výcvik rytmu, *rytmickou stavebnici* v provedení jen pro učitele nebo pro celou třídu, *rytmické domino*. K nácviku písní z not je pak vhodnou pomůckou *nástěnná písňová tabule*. (Daniel, 2010: 87-88).

Dle didaktické funkce je možno učební pomůcky rozdělit na pomůcky **demonstrační**, které využívá především pedagog, a na pomůcky **žákovské**. Z hlediska druhu předávané informace pak jsou pomůcky rozčleněny na kategorii **auditivní** (např. gramofon, magnetofon, audiokazeta, minidisk, DAT kazeta, CD, MP3 atd.), **vizuální** (již zmíněné magnetické tabule, diapozitivy, schémata z hudební nauky, obrazy či fotografie) a **audiovizuální** (videozáznamy, znějící intonační tabulky, CD ROM atd.).

Zásadním „průlomem“ v rychlosti, kvalitě a v množství předávání poznatků nejrůznějšího druhu však představuje **Internet** (Holas, 1999: 64).

4.1.2. Multimediální prostředky a výpočetní technika určené pro výuku HV

V dnešní době není využívání multimediálních a moderních technických prostředků ničím neobvyklým. Tato zařízení už dnes nejsou jen doménou nahrávacích studií či organizátorů různých koncertů a dalších hudebních událostí, ale stále více se přibližují účelům výuky hudební výchovy na školách anebo pro domácí použití v amatérských studiích. Jedná se však již o pokročilejší výbavu učeben hudební výchovy, jejichž pořizovací cena často znamená překročení finančních možností školy, a tudíž toto vybavení není běžným standardem na každém gymnáziu.

4.1.3. Hudební hardware

Z hudebního hardwaru, tedy fyzicky existujícího technického vybavení, je možno jmenovat ozvučovací zařízení, což je považováno za typické hardwarové hudební vybavení, mikrofony a nahrávací zařízení určené pro záznam zvuku, elektronické hudební nástroje, videorekordéry, kamery a další zařízení.

4.1.4. Hudební software

Hudební software, tedy hudební počítačové programy a aplikace, jejichž užití probíhá ve virtuální podobě, a to formou práce na počítači. Jednotlivé možnosti a funkce těchto programů mohou být zcela rozdílné a jejich penzum je z větší míry závislé na jejich oblasti použití a zaměření. (Sedláček a kol., 2011: 38). Obvykle bývá hudební software rozdělen na následující okruhy, které jsou specifikovány jen velmi okrajově pro přiblížení, o co konkrétně se jedná, neboť toto téma by svým rozsahem a zaměřením vydalo na samostatnou práci.

- 1) Notální software – specializované programy pro tvorbu a úpravu notových materiálů.
- 2) DAW (z anglického „Digital Audio Workstation“) – software s integrovaným záznamem zvuku a jeho editací včetně střihu, úpravy spektra tónu nebo dynamiky, afektování, závěrečný mix a mastering.

- 3) Sekvencery – zařízení, pomocí kterých lze ukládat tzv. MIDI události, audio data či kombinaci obou a ty jsou následně přehrávány prostřednictvím hardwarových nebo softwarových tónových generátorů.
 - 4) Výukový software – programy a aplikace, které byly vytvořeny za účelem rozvíjení znalostí a dovedností v oblasti hudební teorie a praxe.
 - 5) Videoeditory – skupina programů zaměřených na práci s videem.
- (Musil, 2015: 20-26).

Z výše uvedených záležitostí je však pravděpodobnost běžného využití k výuce takřka mizivá, a to jednak vzhledem k jejich poměrně nákladnému pořízení a v neposlední řadě také s přihlédnutím k technickým dovednostem a předpokladům jednotlivých pedagogů. Výjimku tvoří výukové softwary, které jsou z větší části snadno a intuitivně ovladatelné.

4.1.5. Doplnky a prostředky vizualizace

Technické vybavení sloužící pro projekci a prezentaci je možno považovat za zcela specifickou oblast multimediálních prostředků. Především se jedná o interaktivní tabule a tablety.

První zmíněný je právem považovaný za velkého pomocníka pedagoga při výkladu látky. Zároveň však klade nároky na přípravu učitelů. Programy si musí buď sám vytvořit anebo stáhnout již hotové (např. www.veskole.cz, www.ucenionline.com a další). Výzkum Katedry Hudební výchovy Pedagogické fakulty MU prokázal, že dosud poměrně velké množství učitelů nemá možnost práce s interaktivní tabulí, protože ji ve škole/učebně hudební výchovy buď nemají k dispozici, anebo s ní jednoduše pracovat neumí či neznají možnosti jejího efektivního využití a v podstatě jim slouží jen coby prostředek k přehrávání ukázek. (Sedláček a kol., 2011: 30-31).

Tablety jsou pak primárně uplatňovány v kolektivní výuce. Jedná se o multimediální počítačová zařízení, která pracují na principu přímého kontaktu prstů či speciálního pera a dokážou zastoupit práci na klasických počítačích nebo laptotech. Ve výuce využívá tyto prostředky však zatím jen minimum škol. (Musil, 2015: 36-37).

„Do této specifické skupiny hudebního vybavení, která svým charakterem nenáleží cele oblasti hudebního softwaru ani hardwaru, jsou zařazeny spíše všeobecné komponenty,

zahrnující neméně důležitá zařízení jako tiskárnu, scanner, počítačovou síť a možnost bezdrátového přenosu (wifi, bluetooth) nebo instalaci napájecí a datové sítě (dle bezpečnostních norem), stejně jako akustické řešení místnosti. Poslední jmenovaná položka nemusí být nutně záležitostí učeben, určených k výuce hudební výuky.“ (Musil, 2015: 38).

Nezřídka však ještě dokonce v dnešní době v některých školách objevíme téměř historická zařízení, jako jsou například meotary či zpětné projektory.

5. Interaktivní tabule

Interaktivním tabulím je věnována celá kapitola, neboť se jedná o fenomén dnešní doby, jež se konečně i v České republice začíná pomalu stávat, či by se brzy měl stát, standardem, který nachází vysoké uplatnění i pro výuku hudební výchovy. V zahraničí jsou interaktivní tabule běžnou součástí vyučování pochopitelně již delší dobu, u nás se pro jejich poměrně vysokou pořizovací cenu a tedy nezřídka cenovou nedostupnost některým školám začínají ve větší míře objevovat až v posledních letech. Pavel Roubal označil interaktivní tabuli za nástroj učitele 21. století. (Roubal, 2009: 277).

„Interaktivní výuka je moderní a progresivní metoda výuky na ZŠ a SŠ, mající několik hlavních cílů. Tím nejvýznamnějším je nabídnout žákům zábavnější a méně stereotypní formu výuky, a tím zvýšit jejich motivaci k učení. Dalším cílem je zapojit do procesu učení samotné děti – ty již nemají být jen pasivními posluchači, ale mají spoluvytvářet výuku a aktivně se zapojovat do procesu vzdělávání.

Důležitým znakem interaktivního vyučování je zjevná názornost a systematickost ve výuce – součástí jednotlivých předmětů jsou audio i video nahrávky s materiály a webové odkazy, na nichž mohou žáci získat rozšiřující informace o probírané látce. Navíc jsou předměty propojeny mezipředmětovými vztahy, což pomáhá dětem uvědomit si, že jednotlivé poznatky je nutné kombinovat s jinými, doplňovat je a vzájemně propojovat, nikoli separovat.“

(Wikipedia, [online], dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Interaktivn%C3%AD_v%C3%BDuka).

5.1. Definice interaktivní tabule a její základní funkce

Interaktivní tabule je dle Jiřího Dostála „...dotykově-senzitivní plocha, prostřednictvím které probíhá vzájemná aktivní komunikace mezi uživatelem a počítačem s cílem zajistit maximální možnou míru názornosti zobrazovaného obsahu. Obvykle je využívána ve spojení s počítačem a dataprojektorem.“ (Dostál: 2009).

Tyto tabule fungují, jak již bylo zmíněno, ve spojení s počítačem a dataprojektorem, dále je jejich nedílnou součástí autorský software, který je v podstatě srdcem celého interaktivního systému. Bez tohoto softwaru by prezentace nebyla schopna provozu, samotná tabule bez něj by vlastně byla bezvýznamná a mohla by sloužit prakticky jen jako promítací plocha. Právě díky tomuto softwaru je možné snadno naplánovat výuku a vytvářet interaktivní výukové hodiny.

Interaktivní tabule umožňují nejen prezentovat třídu učební látku novým, ale také nesmírně dynamickým způsobem se zvýrazněním vazeb a souvislostí. Vyučující tak může studentům zprostředkovat velké množství studijních materiálů. Zároveň je však také důležité si uvědomit, že interaktivní tabule není pomůckou jen do vybraných předmětů, jak by se mohlo na první pohled zdát (např. laici si tuto prezentační pomůcku často spojují s informační výchovou), ale vysoké uplatnění najde v jakémkoliv předmětu, hudební výchovu nevyjímaje. (Maříková, 2013: 9). Zdeněk Šustek pak doplňuje klady a pozitiva, která interaktivní tabule přináší. Jednou z nich je především atraktivita a možnost se aktivně podílet na průběhu i tvorbě hodiny ze strany studentů. Pro pedagoga to však znamená, a to zejména v počátcích, vyšší časovou náročnost na přípravu. Tato vložená časová investice se ovšem později zúročí možnostmi inovace původní práce, jejím doplňováním, rozšiřováním, zdokonalováním a obohacováním, nalézáním dalších a nových možností využití tabule i samotného výukového materiálu. V některých případech pak může být dokonce odměnou za tuto vynaloženou práci zaujetí žáků pro výuku, což je vlastně jedním z hlavních cílů. (Šustek, 2009: 53). I Václav Popelář ve své práci *Vzdělávací systém 21. století: Význam a financování v České republice a Rakousku* k tomuto zaujímá následující obdobný postoj. „... se tabule dá využít k větší aktivizaci žáků v hodině, kdy studenti nepřijímají informace pouze frontálně od učitele, ale sami se zapojují do průběhu celé hodiny aktivně a probíraná látka se tak pro ně může stát více zajímavou a je též snadnější udržet pozornost a tím zvýšit úroveň fixace nových znalostí a dovedností.“ (Popelář, 2013: 13).

Pedagogové dále zcela jistě ocení funkci možnosti zápisu na tabuli, který je za pomoci speciálního softwaru digitalizován a je ho tedy možné uložit do počítače. Tato funkce je pak nejužitečnější především v případech rozpracování látky, kdy je výklad přerušen zvoněním. Poté je možné látku napsanou na tabuli jednoduše uložit a v příští hodině navázat tam, kde bylo právě skončeno, čímž se ušetří opětovné a zbytečné psaní na tabuli. Využití této funkce poskytuje velké možnosti (např. při testech pro zobrazení testových otázek apod.). Tímto odpadá nutnost psát stále znovu totéž zadání. Prostě stačí v počítači jen otevřít správnou složku a zadání testu zobrazit. (Nosková, 2011: 28-29).

„Vztáhneme-li interaktivní tabule k práci s hudebními počítačovými programy, může toto prostředí posloužit především v učebnách, nenabízejících dostatek počítačových pracovišť, které tímto způsobem umožní žákům přímou práci v prostředí programu, čímž prováží své teoretické znalosti s praxí. Tímto způsobem již probíhá výuka v moderně vybavených učebnách na několika českých školách. Nejtypičtější je pro ně použití tabulí v kombinaci s výukovým nebo notačním softwarem, který často nabízí možnost propojení jednotlivých žákovských pracovišť s učitelským, jak je to například u programu Sibelius.“ (Musil, 2013: 36-38 In Musil, 2015: 35-36).

5.2. Členění interaktivních tabulí

Ve svých začátcích se interaktivní tabule rozlišovaly na dva základní typy – s přední a se zadní projekcí. Nejčastější variantou byla tabule s přední projekcí, při které byl dataprojektor umístěn před tabulí. Toto řešení se však potýkalo s nevýhodou, že dataprojektor tak byl vystaven případnému mechanickému poškození či vrhal stín na tabuli. Tento nedostatek je dnes již téměř odstraněn, neboť někteří z výrobců našli řešení v podobě ultrakrátké projekce. Druhou, méně častou, variantou pak byla tabule se zadní projekcí, která spočívala v umístění datového projektoru za tabulí, čímž odpadl problém s vrháním stínu na tabuli a s oslněním přednášejícího paprsky projektoru. Zásadní nevýhodou ovšem byla výrazně vyšší pořizovací cena, větší rozměry a jistá problematičnost montáže tabule přímo na stěnu. Jak ale již bylo zmíněno, tyto obtíže vyřešila možnost ultrakrátké projekce, která se objevuje stále častěji.

Dalším primárním členěním typů interaktivních tabulí, které přetrvává dodnes, je rozdělení na ovládání prstem – pouhým dotykem (SMART Board), speciálním perem (tzv. stylusem) (ACTIV Board) anebo kombinací obou uvedených variant.

Vývoj této techniky jde tak rychle kupředu, že na trhu se již objevují tabule se stále novějšími a dokonalejšími technologiemi ovládání. Pro lepší představu, co je dnes vše možné, uvádím náhodným výběrem nabídku některých společností.

Například firma AV MEDIA (<http://www.avmedia.cz/>), která má v nabídce interaktivní tabule společnosti SMART TECHNOLOGIES, nabízí dle svých internetových stránek tabule s následujícími funkcemi:

Tabule SMART BOARD 400 – základní řada IA tabule, která umožňuje žákům pracovat jednotlivě, ale i ve dvojicích a při práci lze používat multidotyková gesta.

Tabule SMART BOARD M600 – moderní zástupce nejoblíbenějšího modelu interaktivních tabulí na českých školách. Oproti předchozímu modelu nabízí plnou podporu současné práce dvou žáků, multidotyková gesta a intuitivní lištu pro výběr popisovače a jeho barvy.

Tabule SMART BOARD 800 – jedná se o vrcholný model s funkcí chytrého dotyku. Tabule automaticky rozpozná dotyk prstem pro ovládání, dotyk popisovače pro zápis a dotyk houbičkou nebo dlaní pro mazání.

Systém ActivBoard společnosti PROMETHEAN (<http://www.activboard.cz/>) má například v nabídce tyto produkty:

Tabule ActivBoard řady 300 PRO - Využití dvou elektronických per současně umožňuje zásadní změnu organizace hodiny. Zabudované reproduktory s výkonným zesilovačem přinášejí kvalitní zvuk i pro náročné učitele jazyků, kde je zřetelná výslovnost více než nutností. Projektor s krátkou ohniskovou vzdáleností a vertikální posuv dávají příležitost přizpůsobit technické podmínky i uživatelům menšího vzrůstu. Tabule ActivBoard řady 500 PRO - Ovládání prstem či perem, díky současné podpoře režimu dvou per (ActivArena) a funkci multi-touch je možno ovládat tabuli prsty i perem zároveň. Jelikož jsou tyto technologie funkční po celé ploše tabule, podporuje řada ActivBoard 500 nevídaný způsobem aktivní spolupráci studentů.

Zcela samostatnou záležitostí je pak způsob interaktivního provozu pomocí tzv. interaktivního projektoru. Například firma VMS VISION (výrobce tabulí ekoTAB®) (<http://www.ekotab.cz/>) nabízí interaktivní projektor OPTOMA, který z jakékoliv běžné bílé tabule udělá tabuli interaktivní. Hlavní výhodou je, že ve třídě pak postačí jen jedna univerzální tabule, na kterou je možno jak psát běžně fixem, tak ji používat jako interaktivní tabuli, což šetří prostor i finance. Vzhledem k tomu, že tato společnost je výrobcem mj. i bílých keramických tabulí, nabízí také pestrou škálu jejich provedení (klasické jednodílné, třídílné – tzv. Triptych, pylonová tabule) a způsobu montáže (napevno na stěnu, klasický zvedací systém, pylonové sloupy, či lištový systém, který umožňuje horizontální posuv a překryv tabulí), ze kterých lze zvolit systém šitý škole na míru tak, aby jejím potřebám co nejvíce vyhovoval. Toto je ovšem pochopitelně otázkou finančních možností jednotlivých vzdělávacích institucí.

Veronika Maříková ve své bakalářské práci na téma *Interaktivní tabule a její využití v hodinách hudební výchovy v 9. ročníku základní školy* uvádí, že i když se typy interaktivních tabulí liší, mají společnou problematiku, a to technickou stránku, protože každá tabule by měla mít zajištěnou technickou podporu pro řešení případných problémů. V ideálním případě by měl být na každé škole technik, který by byl schopen jakoukoliv nepříjemnost spojenou s provozem IA tabule neprodleně vyřešit. Toto však většinou není pravidlem, a tak školy našly řešení v jednom společném technikovi, kdy se na nákladech na tohoto pracovníka spolupodílejí a zároveň jim to skýtá jistotu včasného řešení aktuálního problému. V některých případech však ani tohle východisko není možné, a tak pak školy čekají několik dní, v horším případě týdnů na vyřešení opravy a tabule mezitím není možné využívat. (Maříková, 2013: 10-11).

5.3. Výhody a nevýhody interaktivních tabulí

Jiří Dostál ve svém příspěvku *Interaktivní tabule – významný přínos pro vzdělávání* sestavil přehled výhod a nevýhod interaktivních tabulí. Podle něj jsou to tyto:

Výhody:

- 1) Vyšší motivace studentů k učení (samozřejmě za předpokladu, že je interaktivní tabule využívána vhodným způsobem).

- 2) Lepší možnost vizualizace pomocí animací, přesouvání objektů, je zde uplatněna zásada názornosti.
- 3) Možnost udržení pozornosti studentů (nutno mít však na paměti, že i ta po čase opadá).
- 4) Možnost opakovaného použití již vytvořených materiálů (výhoda při paralelní výuce), či jejich snadného upravení.
- 5) Snadnější a aktivnější zapojení studentů do výuky.
- 6) Text psaný přímo ve výuce je možné snadno uložit a následně sdílet prostřednictvím internetu se studenty.
- 7) Rozvíjení informační a počítačové gramotnosti studentů při práci s interaktivní tabulí.
- 8) Přímá práce s internetem (pochopitelně v případě, že je počítač připojen k internetu).

Nevýhody:

- 1) Riziko snadného sklouznutí k encyklopedismu (tomu lze předcházet důkladným metodickým školením učitelů).
- 2) Riziko potlačení rozvoje abstraktního myšlení studentů.
- 3) Pokud je interaktivní tabule využívána přespříliš často, zájem studentů poté opadá a berou ji jako samozřejmost.
- 4) Někteří pedagogové interaktivní tabuli využívají pouze jako projekční plátno, čímž se vytrácí interaktivita a efektivita tabule je tedy nulová.
- 5) Časová náročnost a nutnost dovednosti pracovat s ICT pro tvorbu vlastních výukových objektů.
- 6) Existence malého množství učebnic pro interaktivní tabule (tzv. i-učebnic) a jiných již hotových výukových objektů. (Poznámka autora – Dostálova studie vznikla v roce 2009 a je tedy možné, že tato nevýhoda se již posunula pozitivním směrem či zcela vymizela).
- 7) Při pevné instalaci na stěnu chybí možnost tabuli výškově nastavit a nižší či vyšší žáci pak mají problémy se psaním a ovládáním tabule (Poznámka autora – tento problém opět odbourán – viz předchozí oddíl).
- 8) Riziko zničení nešetrným zacházením zejména o přestávkách.

- 9) Někteří učitelé prvního stupně základních škol se vyslovují proti psaní prstem.
- 10) Využíváním interaktivních tabulí se žáci neučí pracovat s tištěnou knihou a klasická učebnice je tak tedy odsouvána do pozadí.
- 11) Svým způsobem se i omezuje psaný projev obvyklý v případě klasické tabule, neboť žáci často jen klikají na tlačítka.
- 12) Někteří učitelé mohou být využíváním interaktivní tabule sváděni k potlačování demonstrace reálných pokusů, přírodnin a dalších pomůcek.
- 13) Možnost špatného odhadu velikosti písma učitelem při tvorbě učebních pomůcek a následné problémy žáků ze vzdálenějších lavic při jejich čtení (tomu lze předejít využíváním vhodných již hotových učebních pomůcek).
- 14) Nutnost umění „práce“ se stínem (Poznámka autora – opět již neplatná teorie, vysvětlení výše).
- 15) Při použití dataprojektoru s nedostatečnou svítivostí hrozí špatná čitelnost zobrazovaného textu při rozsvícených svítidlech či při intenzivním denním světle.
- 16) Energetická náročnost
- 17) Tabule se může stát prostředkem šikany učitele ze strany žáků – záměrně mu rozostří dataprojektor (pokud je tento pro žáky dostupný), vypojí (přepojí) kabely mezi počítačem, dataprojektorem a interaktivní tabulí (Poznámka autora – spíše okrajová, až úsměvná, záležitost – v současné době jsou po zkušenostech s provozem a tedy s montáží a instalací v takto náročném školním prostředí tyto technické věci většinou dostatečně zabezpečeny).

Zběžným pohledem na tento výčet výhod a na první pohled převažujících nevýhod by se dalo polemizovat nad efektivitou zapojení interaktivních tabulí do výuky. Po důkladnějším zkoumání však jednoznačně vyplývá, že výhody mají mnohem vyšší význam než uvedené nevýhody, kdy některé z nich dnes již dokonce ani neplatí. Pokud jsou tedy interaktivní tabule správně a efektivně využívány, mohou výuku posunout oproti běžným postupům bez interaktivních tabulí do zcela jiných dimenzí. Spojení správné a efektivní využití interaktivní tabule je však nutno zdůraznit, neboť z mých pracovních zkušeností v oblasti vybavení škol nábytkem a technikou se i dnes poměrně často setkávám s problémem, že zejména starší pedagogové mají

z interaktivních tabulí a všeobecně výpočetní techniky „strach“, který může být způsoben jednak nedostatečnou znalostí práce na počítači anebo jistou „zkostnatělostí“, která jim nedovolí do výuky vnést prvky technických výhod a drží se svých zavedených pedagogických zvyků, kterým jsou přivyklí od začátku své pedagogické praxe. Pouhou instalací interaktivní tabule do třídy tedy není ještě automaticky zajištěn pozitivní přínos pro vzdělávání, ale značnou úlohu hraje přístup učitele.

Také Scheiner má na tuto situaci podobný postřeh. Ve své práci *Využití interaktivní technologie ve výuce* uvádí, že interaktivní tabule v České republice jsou špatně využívány a v hodinách často slouží pouze jako projekční plátno nebo jen jako samostatná tabule, na kterou se dá psát barevnými fixy. Taktéž se stává, že žáci se na interaktivní tabuli jen dívají a nevyužívají tedy její interaktivitu a tato technologie tím sama o sobě ztrácí smysl. I přesto, že v dnešní době jsou IA tabule dodávány s českým softwarem, s techniky, kteří jsou schopni prezentovat její funkce učitelům, je pořád poměrně málo pedagogů, kteří dokážou s interaktivními tabulemi plnohodnotně pracovat. Z tohoto důvodu je nutné se na interaktivní tabule dívat jako na techniku, která sama o sobě neudělá výuku zajímavější a efektivnější. (Schneider, 2012: 13).

5.4. Tvorba výukových materiálů

Při tvorbě interaktivních výukových materiálů je dobré mít na paměti několik důležitých zásad, které Maříková shrnula následovně. „Dobré grafické zpracování interaktivní pomůcky je stejně důležité jako její obsah. Barva pozadí, textu a ostatních objektů v ní používaných je klíčová. Na tmavé pozadí by měl být volen světlý text a naopak. Měli bychom se také vyvarovat příliš výrazné barvy nebo vzorů na pozadí, protože se na ně špatně dívá nejen vyučujícímu, ale hlavně žákům. Množství obrázků by mělo být úměrné textu v pomůckách. Rozhodně bychom se měli vyvarovat jejich příliš velkému množství, které by mohlo způsobit odvedení pozornosti od látky, která má být prostřednictvím výukového objektu probírána, procvičena či opakována. V tomto ohledu platí, že méně je někdy více.“ (Maříková, 2013: 12).

5.5. Interaktivní učebnice a výukové programy

Výukovým programem označujeme konkrétní software, který je určen k účelům výuky a tento dokáže plnit alespoň jednu z následujících didaktických funkcí: motivace, expozice učiva, upevnění osvojených vědomostí a dovedností, kontrola

získané úrovně vědomostí a dovedností. Prostředí tohoto programu by mělo být především přehledné, názorné a studentovi umožňující jednoduchou orientaci. Mnohé z výukových programů se dají využít přímo v prezenční výuce pomocí interaktivní tabule anebo mohou sloužit pro samostudium ve volném čase. Nejmodernějším výukovým programem, který je určen přímo pro výuku ve školách, jsou interaktivní učebnice. (Wikipedia, [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Interaktivn%C3%AD_v%C3%BDuka).

Jak uvádí Scheiner, s vytvářením odborných výukových knih a programů pro práci s interaktivními tabulemi začalo v České republice hned několik předních nakladatelství. Cílem výukových knih je spíše to, aby se učitelé naučili pracovat s interaktivní technikou, aby ji uměli nejen obsluhovat, ale také vytvářet zajímavé a zábavné výukové hodiny. Vzhledem k tomu, že každé nakladatelství zvolilo jinou cestu, typy výukových knih se také podle toho liší. Některá nakladatelství se zaměřují na základní školy, některá na střední školy a gymnázia, u kterých je pak k dispozici výukových materiálů mnohem více. Samozřejmě jsou všech knihách a materiálech zohledněny veškeré klíčové kompetence, které jsou uvedeny v Rámcovém vzdělávacím programu a které RVP vyžaduje.

S interaktivními učebnicemi začalo nakladatelství FRAUS (největší vydavatel učebnic v ČR) jako první v České republice. Autoři těchto učebnic se rozhodli radikálním způsobem změnit možný způsob výuky a zlepšit tak nevyhovující stav materiálů vhodných pro práci s interaktivní tabulí. Veškeré své učebnice pro 2. stupeň základní školy připravuje jak v tištěné, tak i v interaktivní podobě. Elektronická podoba učebnice vychází z tištěné verze, avšak digitální podoba je podstatně rozšířena a doplněna o další možnosti práce s učebnicí. „*Učitel tak může ještě lépe a názorněji žákům látku prezentovat. Učitel si může otevřít kteroukoliv stranu učebnice přesně v té podobě, v níž ji mají žáci před sebou. S takto zobrazenými stránkami učebnice se pak dá velmi snadno pracovat. Texty a obrázky se dají zvětšovat, zvýrazňovat a upravovat.*“ (Scheiner, 2012: 24).

Interaktivní učebnice jsou zpracovávány pro velkou řadu různých předmětů a právě od toho se odvíjí typ rozšíření interaktivní verze oproti tištěné (jazykové učebnice obsahují navíc zvukové přepisy textů, výslovnost; učebnice přírodopisu zvuky přírody, záběry zvířat, filmové záběry apod.). Díky těmto učebnicím tak mají pedagogové k dispozici nepřeberné množství materiálů, na základě kterých je pak práce

s interaktivní tabulí mnohem snadnější, pohodlnější a zajímavější pro žáky i samotné vyučující.

Příklady nakladatelství dle Scheinera (Scheiner, 2012: 25-26), které se vydáváním interaktivních učebnic a výukových programů na českém trhu zabývají:

Nakladatelství FRAUS

Jak již bylo zmíněno, jedná se o první nakladatelství, které odstartovalo éru tvorby interaktivních knih. Aktuální nabídka tohoto nakladatelství spočívá v systému FlexiLearn, který zahrnuje kompletní řešení pro učitele, žáky a rodiče. FlexiUčebnice jsou interaktivní učebnice směřované pouze učitelům, které slouží pro elektronickou tvorbu výukových hodin a interaktivních cvičení. K těmto FlexiUčebnicím je dále navržen FlexiSlovník, který je elektronický a doplňuje FlexiUčebnice. Další z elektronických materiálů je možné jmenovat FlexiAutor (pro tvorbu vlastních materiálů), FlexiTřída (pro elektronickou animaci třídy) nebo FlexiÚlohy (předdefinované úlohy).

Nakladatelství Nová škola

Firma se zaměřuje především na vzdělávání pro základní školu prvního i druhého stupně. Pro první stupeň rozvíjí interaktivní učebnice pro jazykové předměty, v humanitních vědách pak učebnice do Hudební výchovy, Prvouky, Přírodovědy, Vlastivědy a Matematiky. Pro druhý stupeň připravuje učebnice pro Chemii, Zeměpis a Dějepis.

Nakladatelství TERASOFT

První společnost, která se zabývá tvorbou výukových programů, z počátku pouze výukou matematiky a chemie. V dnešní době pro interaktivní technologii vyvíjí stále nové programy, které jsou hojně využívány při výuce technických i humanitních předmětů.

Nakladatelství PROMETHEUS

Nakladatelství vydávající interaktivní učebnice pro druhý stupeň základní školy, pro výuku fyziky. Tato učebnice je naplněna problémovými úlohami a tipy na pokusy.

Učebnice je vhodná i pro učitele, kteří vyučují na učilištích či pro opakování látky v prvním ročníku na střední škole.

Nakladatelství POLYGLOT

Toto nakladatelství se zabývá tvorbou učebnic cizích jazyků, a to pro výuku na jakémkoliv typu školy. Tyto učebnice jsou rovněž navrženy a zrealizovány v elektronické podobě pro interaktivní výuku. Obsahují nejen texty, nýbrž i přesné překlady a tvorbu vět a rozhovorů v daném jazyce.

Nakladatelství PRODOS

Nakladatelství zaměřující se především na základní školství. Postupně realizuje interaktivní učebnice, zejména pak učebnice matematiky pro první stupeň základní školy.

5.6. Materiály pro vyučující na internetu

Tato podkapitola je taktéž volně inspirovaná bakalářskou prací Radka Scheinera *Využití technologie ve výuce*, který poměrně detailně a přehledně zpracoval souhrn serverů a portálů, kde jsou dostupné již hotové výukové prezentace ke stažení. Jsou zde uloženy hotové práce, které jsou poté k dispozici pro ostatní pedagogy.

Portál Ve škole (www.veskole.cz)

Pravděpodobně se jedná o nejznámější portál svého druhu. Jeho cílová skupina jsou uživatelé, kteří interaktivní tabule a veškerou moderní technologii ve svých hodinách aktivně využívají. Učitelé všech předmětů z jakékoliv školy zde mohou uložit své vytvořené prezentace pro interaktivní tabule, obrázky anebo videa. Tento proces pochopitelně funguje i opačným směrem, tzn. učitelé hledající inspiraci pro své výuky, zde naleznou nepřeberné množství zajímavého a užitečného materiálu.

Každý pedagog se na tomto portálu může zaregistrovat, což mu umožní podrobnější prohlížení, než při základním zobrazení stránek bez registrace. Dále sem může nahrávat tzv. DUMy (prezentace vytvořené v programu pro interaktivní výuku).

Portál Učení online (www.ucenionline.com)

Tento portál byl vytvořen marketingovou společností pro rozvoj vzdělání a slouží pro školy, učitele, žáky i rodiče pro vzájemnou výměnu informací. Dále slouží především pro ukládání prezentací pro interaktivní tabule. Přihlášení uživatelé mohou vyměňovat, ukládat a stahovat prezentace či se vzájemně inspirovat k vedení výuky. Další z jeho funkcí je registrace ředitelů škol, kteří si zde mohou také vyměňovat své nabyté s vedením školy.

Největším přínosem tohoto portálu je však pravděpodobně projekt Učení online, kde se žáci mohou vzdělávat po dobu, kdy se nemohou dostavit do školy (například při pobytu v zahraničí).

Nutno ovšem podotknout, že tento portál je věnovaný především vzdělávání na základních školách.

Portál Inkluzivní škola (www.inkluzivniskola.cz)

Informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému. Všechny materiály jsou dostupné v programu pro tabuli SMART Board i ActivBoard. Rovněž je možno všechny dostupné materiály prohlížet a stahovat ve formátu pdf a následně použít jako pracovní listy.

Portál pro přípravu (www.pripravy.estranky.cz)

Tento portál je zmíněn jen okrajově, neboť je zaměřený pro učitele na prvním stupni základní školy. Zde si učitelé mohou stahovat příklady a šablony pro interaktivní tabule.

Centrum didaktických a multimediálních výukových technologií (CDMVT)

(<http://www.cdmvt.cz/>)

CDMVT je specializované poradenské a experimentální pracoviště na Katedře technické výchovy Západočeské univerzity v Plzni (ZČU). Toto centrum vzniklo v roce 2008 jako část řešení rozvojového projektu MŠMT s názvem Učitel 08 a poskytuje služby pedagogické i nepedagogické veřejnosti a studentům ZČU. Dále poskytuje školicí a poradenskou činnost v oblastech didaktických technologií a interaktivní a multimediální výukové techniky, jehož specializací jsou systémy InterWrite,

Promethean (ActivBoard) a v menší míře i Smarttech (SmartBoard). Jeho další náplní je metodická podpora a postupy při tvorbě moderních studijních podpor, zejména pak multimediálních a interaktivních prezentací a multimediálních učebnic. Součástí činnosti centra je i vyvíjet a vyrábět výukové programy, jako například návody pro práci s didaktickou technikou, editačními softwary nebo specifické e-learningové kurzy.

Centrum rovněž spolupracuje s nakladatelstvími a výhradními dovozci vybraných interaktivních a multimediálních systémů. Svou činností jim tak poskytuje zpětnou vazbu od uživatelů. Na činnosti centra se kromě pracovníků KMT-T podílí i studenti Pedagogické fakulty ZČU. ([online], dostupné z: <http://www.cdmvt.cz/node/120>).

5.7. Příslušenství interaktivních tabulí

Interaktivní tabule je možno doplnit o různá příslušenství. Jedním z nich je například bezdrátový tablet, který poskytuje vlastně tutéž pracovní plochu jako interaktivní tabule jen ve zmenšeném a přenosném provedení. Tuto výhodu ocení zejména pedagogové, kteří vyučují ve velké učebně a potřebují se po ní volně pohybovat. Toto zařízení jim umožňuje vést výuku z jakéhokoli místa ve třídě. Dále je tato možnost velmi vhodná pro hendikepované studenty, kteří se díky ní mohou plně zapojit do výuky.

Dalším z doplňkových prvků je hlasovací zařízení, které umožňuje jednoduchým způsobem velice rychle a přesně zjistit míru osvojených poznatků a žáky tak aktivně zapojit do výuky a získat tak zpětnou vazbu na proběhnutou výuku. Samozřejmostí je export výsledků hlasování do MS Excelu. (Dostál: 2009).

„I když dnes pořízení interaktivních tabulí do škol nepředstavuje nic nemyslitelného, především díky nejrozličnějším projektům a grantům, do kterých se vzdělávací instituce mohou zapojit, je možné do budoucna uvažovat o potenciálním postupném nahrazení interaktivních tabulí prozatím prototypovými velkoplošnými dotykovými displeji, jejíž zásadní výhoda spočívá v menším množství potřebného hardwaru a snazší manipulaci oproti interaktivním tabulím staršího typu.“ (Musil, 2015: 36).

B. METODOLOGICKÁ ČÁST

6. Cíl práce

Druhá část – metodologická – je zaměřena na výzkum současné úrovně materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy, tedy jde o samotné jádro celé práce. Cílem tohoto výzkumu bylo podrobně zmapovat, co školy, potažmo vyučující, mají k dispozici při výuce hudební výchovy, co naopak postrádají a kde vidí další potenciál pro zefektivnění výuky.

Před samotným začátkem výzkumu bylo třeba stanovit rozsah zkoumané oblasti, aby měl určitou logiku a zároveň bylo v technických a časových možnostech oslovit všechny respondenty dané zóny. Po předchozích úvahách o všech školách (základních i středních) na celé Moravě byl výběr nakonec zúžen pouze na gymnázia v Jihomoravském kraji, aby mohlo být průzkumné šetření detailnější a mít tedy vyšší vypovídací hodnotu.

7. Metoda sběru dat a získávání respondentů

Nejdříve bylo nutné zvolit vhodnou techniku výzkumu. Zprvu jsem se rozhodovala mezi technikou řízeného rozhovoru, technikou dotazníku a technikou ankety. První zmíněná varianta by však vzhledem k množství respondentů byla časově velmi náročná. Technika dotazníku sice nevyžaduje tolik času, avšak oproti interview má nevýhodu v podobě ztráty přímého kontaktu s respondenty a také případné povrchnosti v přístupu. Výhodou je ovšem možnost oslovení většího počtu lidí a kladení většího množství otázek. Třetí možnost, technika ankety je v každém případě nejjednodušší variantou, ale rozsah získaných informací by byl pravděpodobně pro účely mé práce nedostačující.

Zvolila jsem si tedy techniku výzkumu dotazníkem, neboť se mi jevila pro můj případ coby nejvhodnější.

Jako nástroj k výzkumu jsem vytvořila potřebný dotazník, který jsem následně e-mailem rozeslala na všech 39 gymnáziích v Jihomoravském kraji. Seznam těchto škol jsem si sestavila pomocí portálu <http://sberdat.uiv.cz/rozcestnik/>, kde je možno vyhledat nepřeberné množství informací a statistik týkajících se škol v České

republike, tedy i pomocí filtrů složit seznam dle potřebných parametrů – v mém případě gymnázií v Jihomoravském kraji.

Další výhodou tohoto statistického webu je obsáhlost jeho informací, které jsou uvedeny ve finálním registru. Nejedná se jen o pouhé názvy škol a jejich adresy, ale obsaženy jsou zde i zřizovatelé jednotlivých škol a především pak jména ředitelů/ředitelek včetně jejich telefonického a e-mailového kontaktu, což mi zásadním způsobem usnadnilo práci při jejich oslovování s dotazníkem. Vzhledem k tomu, že jsem rozeslání žádosti o vyplnění dotazníku poměrně špatně načasovala (státní svátek a následující podzimní prázdniny a víkend), musela jsem několik kontaktů přece jen zaktualizovat pomocí webových stránek některých škol, neboť u nich byl uvedený třeba jen obecný e-mail na školu a pro rychlejší uvedení věci do pohybu bylo vhodnější, aby se zpráva dostala co nejdříve k rukám vedení.

Ředitele jsem obeslala se zdvořilou prosbou, zda by bylo možné přiložený dotazník předat některému z učitelů hudební výchovy, kteří na škole vyučují, a ti by poté komunikovali již se mnou, resp. odeslali vyplněný formulář přímo mně, abychom vedení školy dále nezatěžovali. Nechala jsem na každém respondentovi, zda dotazník vyplní sám za školu anebo se na něm bude podílet celý kolektiv učitelů (v případě, že jich na škole působí více) – tato fáze tedy probíhala zcela mimo moji kontrolu. Pravdou je, že tahle jistá nesystematičnost mohla výsledky výzkumu poněkud zkreslit, nicméně nebylo v organizačních možnostech vnést do toho jednotný systém – na některých školách totiž vyučuje hudební výchovu pouze jeden kantor, na jiných třeba až devět a nebylo tedy technicky možné zajistit, aby při vyplňování dotazníku panovaly na všech institucích stejné podmínky.

7.1. Seznam gymnázií v Jihomoravském kraji

Všechna tato gymnázia, potažmo jejich vedení, jsem oslovila e-mailem ohledně vyplnění níže uvedeného dotazníku. Jednotlivé školy jsou seřazeny dle zřizovatele (poslední sloupec v tabulce). V následujících třech týdnech se mi vrátilo 14 vyplněných odpovědí, ze kterých jsem vypracovala analýzu uvedenou v empirické části práce.

Název organizace	Ulice	č.p.	PSČ	Místo	Zřizovatel
Gymnázium Blansko, příspěvková organizace	Seifertova	33	678 01	Blansko	Jihomoravský kraj, Žerotínovo náměstí/449, 601 82 Brno (dále jen Jihomoravský kraj)
Gymnázium, Střední pedagogická škola, Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Znojmo, příspěvková organizace	Pontassievská	350	669 02	Znojmo	Jihomoravský kraj
Gymnázium Boskovice, příspěvková organizace	Palackého náměstí	222	680 11	Boskovice	Jihomoravský kraj
Gymnázium Moravský Krumlov, příspěvková organizace	Smetanova	168	672 01	Moravský Krumlov	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno-Řečkovice, příspěvková organizace	Terezy Novákové	936	621 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno, Elgartova, příspěvková organizace	Elgartova	689	614 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno, Vídeňská, příspěvková organizace	Vídeňská	55	639 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno, Křenová, příspěvková organizace	Křenová	304	602 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno, Slovanské náměstí, příspěvková organizace	Slovanské náměstí	1804	612 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, příspěvková organizace	třída Kpt. Jaroše	1829	658 70	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium Dr. Karla Polesného Znojmo, příspěvková organizace	náměstí Komenského	945	66975	Znojmo	Jihomoravský kraj

Gymnázium Matyáše Lercha, Brno, Žižkova 55, příspěvková organizace	Žižkova	980	616 00	Brno	Jihomoravský kraj
Sportovní gymnázium Ludvíka Daňka, Brno, Botanická 70, příspěvková organizace	Botanická	63	602 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium, Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Hodonín, příspěvková organizace	Legionářů	813	695 11	Hodonín	Jihomoravský kraj
Gymnázium a Střední odborná škola zdravotnická a ekonomická Vyškov, příspěvková organizace	Komenského	16	682 01	Vyškov	Jihomoravský kraj
Gymnázium a Obchodní akademie Bučovice, příspěvková organizace	Součkova	500	685 01	Bučovice	Jihomoravský kraj
Klvaňovo gymnázium a Střední zdravotnická škola Kyjov, příspěvková organizace	třída Komenského	549	697 01	Kyjov	Jihomoravský kraj
Purkyňovo gymnázium, Strážnice, Masarykova 379, příspěvková organizace	Masarykova	379	696 62	Strážnice	Jihomoravský kraj
Klasické a španělské gymnázium Brno-Bystrc, příspěvková organizace	Vejrostova	1143	635 00	Brno	Jihomoravský kraj
Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Břeclav, příspěvková organizace	Sady 28. října	674	690 21	Břeclav	Jihomoravský kraj
Gymnázium T. G. Masaryka Zastávka, příspěvková organizace	U Školy	39	664 84	Zastávka	Jihomoravský kraj
Gymnázium Jana Blahoslava Ivančice, příspěvková organizace	Lány	859	664 91	Ivančice	Jihomoravský kraj
Gymnázium a Základní umělecká škola Šlapanice, příspěvková organizace	Riegrova	40	66451	Šlapanice	Jihomoravský kraj
Gymnázium Tišnov, příspěvková organizace	Na Hrádku	20	666 01	Tišnov	Jihomoravský kraj

Gymnázium Židlochovice, příspěvková organizace	Tyršova	400	667 01	Židlochovice	Jihomoravský kraj
Gymnázium T. G. Masaryka, Hustopeče, Dukelské náměstí 7, příspěvková organizace	Dukelské náměstí	31	693 31	Hustopeče	Jihomoravský kraj
Gymnázium a Střední odborná škola Mikulov, příspěvková organizace	Komenského	273	692 16	Mikulov	Jihomoravský kraj
Gymnázium Globe, s.r.o.	Bzenecká 23		628 00	Brno	privátní sektor
Gymnázium Rájec-Jestřebí, obecně prospěšná společnost	Komenského 240		679 02	Rájec-Jestřebí	privátní sektor
Gymnázium J. G. Mendela a jeho zařízení a Základní umělecká škola, školská právnická osoba	Mendlovo nám. č.p.1, č.o. 3/4		603 00	Brno	privátní sektor
EKO GYMNAZIUM BRNO o.p.s.	Labská 27		625 00	Brno	privátní sektor
Gymnázium P. Křížkovského s uměleckou profilací, s.r.o.	Kristenova 27		624 00	Brno	privátní sektor
Moravské gymnázium Brno s.r.o.	Veveří 30		602 00	Brno	privátní sektor
Gymnázium Hády, s.r.o.	Horníkova 1	2170	628 00	Brno	privátní sektor
Vzdělávací institut INTEGRA BRNO - gymnázium, základní škola a mateřská škola, s.r.o.	Rašelinová 11		628 00	Brno	privátní sektor
Gymnázium, Velké Pavlovice, Pod Školou 10, příspěvková organizace	Pod Školou 10		691 06	Velké Pavlovice	Město Velké Pavlovice
Městské víceleté gymnázium Klobouky u Brna, příspěvková organizace	Vinařská 29	719	691 72	Klobouky u Brna	Město Klobouky u Brna
Biskupské gymnázium Brno a mateřská škola	Barvičova 85		602 00	Brno	Biskupství brněnské, Petrov 8/269, 601 43 Brno
Cyrilometodějské gymnázium a střední odborná škola pedagogická Brno	Lerchova 63		602 00	Brno	Česká provincie kongregace sester sv.Cyrila a Metoděje

7.2. Výzkumné otázky

Následující dotazník jsem rozeslala na všechny výše uvedené školy v naprosto totožném znění. Dotazník byl sice poněkud delší a obsahoval i otevřené odpovědi, nicméně tato podoba byla nutná pro získání odpovědí k vytvoření objektivní analýzy s dostatečnou vypovídací hodnotou.

DOTAZNÍK K DIPLOMOVÉ PRÁCI NA TÉMA „MATERIÁLNÍ ZÁZEMÍ PRO VÝUKU HUDEBNÍ VÝCHOVY NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH JIHOMORAVSKÉHO KRAJE“									
Vyplňujte, prosím, šedá pole. V případě že jsou u otázky uvedeny možnosti odpovědí, do šedého pole vyberte Vaši odpověď vložením znaku X. Vyplněný dotazník odešlete, prosím, na e-mail luciechrastova@seznam.cz .									
1.	Název a adresa organizace: 								
2.	Zřizovatel: 								
3.	Jedná se o gymnázium (prosím, zaškrtněte): <table border="1"><tbody><tr><td></td><td>Čtyřleté</td></tr><tr><td></td><td>Šestileté</td></tr><tr><td></td><td>Osmileté</td></tr><tr><td></td><td>Jiné (prosím, vypište)</td></tr></tbody></table>		Čtyřleté		Šestileté		Osmileté		Jiné (prosím, vypište)
	Čtyřleté								
	Šestileté								
	Osmileté								
	Jiné (prosím, vypište)								
4.	Celkový počet studentů ve škole: 								
5.	Je předmět Hudební výchova na Vaší škole povinný? (prosím, zaškrtněte) <table border="1"><tbody><tr><td></td><td>Ano</td></tr><tr><td></td><td>Ne</td></tr></tbody></table> Poznámka:		Ano		Ne				
	Ano								
	Ne								
6.	Kolik studentů hodiny Hudební výchovy navštěvuje? 								

7. **Máte k dispozici hudební nástroje? Prosím, vyjmenujte které konkrétně a tyto krátce popište (typ, stáří atd.)**

--

8. **Máte v učebně Hudební výchovy k dispozici interaktivní tabuli?**

	Ano
	Ne

9. **V případě že ano, výukové materiály a prezentace:**

	Vytváříte sami
	Stahujete hotové a volně dostupné z internetu (např. www.veskole.cz)
	Kombinace obou předchozích variant

Poznámka: Pokud byla Vaše odpověď na předchozí otázku NE, tak na tuto neodpovídejte.

10. **Hudební nahrávky**

a) Máte k dispozici hudební nahrávky?

	Ano
	Ne

Poznámka: Pokud je Vaše odpověď na tuto otázku NE, pokračujte dále k otázce č. 11.

b) Jaké je jejich přibližné množství?

--

c) Na jakých hudebních nosičích nejčastěji?

	CD audio	
	DVD video	
	Jiné (uved'te)	

d) Jaký typ hudby na Vašich nahrávkách převažuje?

--

e) Jsou tyto nahrávky volně dostupné i studentům nebo jsou využívány jen v rámci hodin Hudební výchovy?

	Ano
	Ne

Poznámka:

--

f) Je Vaše hudební knihovna průběžně doplňována?

	Ano
	Ne

Poznámka:

g) Využíváte aktivně tyto nahrávky při vyučování?

	Velmi často
	Často
	Méně často
	Zřídka
	Vůbec

Poznámka:

h) Je dle Vašeho názoru hudební knihovna na Vaší škole dostačující?

	Ano, je v ní vše, co potřebujeme
	Zásadní materiály máme, nicméně stále by bylo co doplňovat
	Jsou v ní velké rezervy
	Je zcela nevyhovující

Poznámka:

i) Využíváte k výuce hudební nahrávky z internetu?

	Ano
	Ne

Poznámka:

11. Muzikologická knihovna

a) Disponuje Vaše škola muzikologickou knihovnou?

	Ano
	Ne

Poznámka:

b) Jak rozsáhlá je tato knihovna – kolik čítá přibližně svazků?

--

c) Jsou tyto knihy k dispozici i studentům?

	Ano
	Ne

Poznámka:

12. Máte k dispozici nějaké jiné další didaktické pomůcky, přístroje apod. pro výuku Hudební výchovy? Prosím, vyjmenujte a stručně popište.

--

13. Je dle Vašeho názoru materiální zázemí pro výuku Hudební výchovy ve Vaší škole dostačující?

	Ano, naprosto
	Spíše ano
	Spíše ne
	Zcela nedostačující

14. Co by se podle Vás dalo na vybavení a pomůckách zdokonalit či doplnit a zefektivnit tak podmínky pro výuku Hudební výchovy?

--

15. Změnilo se ve Vaší škole v posledních 5-ti letech něco na materiálním vybavení a zázemí pro výuku Hudební výchovy? Prosím, stručně popište.

--

16. Využíváte pro nákup pomůcek sponzorské dary či je vše hrazeno z prostředků školy?

--

17. Kolik učitelů Hudební výchovy na Vaší škole působí?

--

18. Mají všichni učitelé aprobaci pro Hudební výchovu?
Uveďte, prosím, kolik je aprobovaných a kolik nikoliv.

--

19. Jaký je průměrný věk učitelů Hudební výchovy na Vaší škole?

	Do 30-ti let
	30-45 let
	46-55 let
	Starší

20. Mezi učiteli Hudební výchovy na Vaší škole převažují:

	Muži
	Ženy
	Vyrovnaný poměr

21. Jaká je průměrná délka učitelské praxe učitelů HV na Vaší škole?

	Do 5 let
	5-15 let
	Delší než 15 let

Kontaktní osoba, která dotazník vyplnila a na kterou je možno se obrátit v případě doplňujících dotazů (nebude v práci zveřejněno).

Jméno:

Telefon:

E-mail:

C. EMPIRICKÁ ČÁST

8. Rozbor výzkumných otázek a dílčí výsledky

V této kapitole jsou analyzovány jednotlivé otázky, event. skupiny otázek. Případné grafy pak vycházejí nikoliv z celkového počtu gymnázií v Jihomoravském kraji, ale z počtu došlých odpovědí (tedy vyplněných dotazníků).

Otázka č. 1 – Název a adresa organizace

V této otázce měli respondenti uvést, o kterou školu se jedná, tedy její název a adresu. Ačkoliv byli v průvodním e-mailu ujištěni, že se v práci ani nikde jinde neobjeví, jak která škola, potažmo učitel, konkrétně odpovídala, někteří s tím měli problém. Učitelé hudební výchovy toto pole vyplnili prakticky bez komentáře, nicméně někteří ředitelé do telefonu vyslovili obavu, zda tyhle údaje nebudou zveřejněny. Znovu jsem je ubezpečila, že se jedná o zcela interní informaci určenou pouze pro moji potřebu k evidenci, která škola mi již dotazník zaslala a která dosud ne.

Otázka č. 2 – Zřizovatel instituce

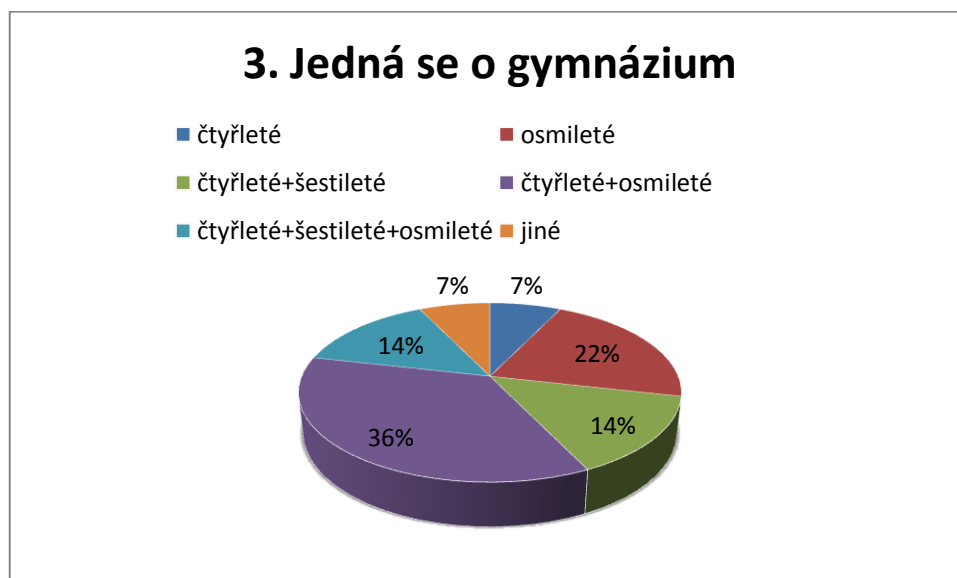
Tato otázka je zcela zásadní pro pozdější srovnání jednotlivých organizací z hlediska jejich zřizovatele. Gymnázia v Jihomoravském kraji jsou zřizována čtyřmi různými zřizovateli, a to Jihomoravským krajem, privátním sektorem (soukromá gymnázia), městem a církví. Komparace však bude muset být uskutečněna pouze na základě dvou skupin (Jihomoravský kraj vs. církev), neboť ze soukromých gymnázií a gymnázií zřizovaných městem jsem nedostala bohužel ani jednu odpověď. Poměr respondentů (kteří odpověděli) dle zřizovatele je znázorněn v následujícím grafu.

Graf č. 1 – Rozdělení respondentů dle zřizovatele, zdroj: autor

Otázka č. 3 – Typ gymnázia

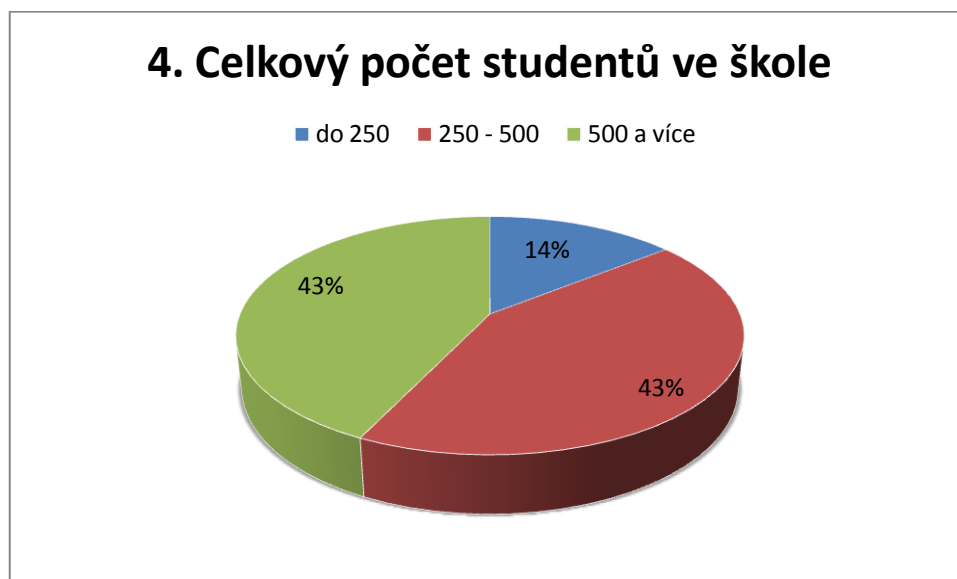
Cílem této otázky bylo zjistit, o jaké gymnázium se jedná. Zda o čtyřleté, šestileté, osmileté či kombinace těchto anebo jiné, tzn. například instituce spojená se střední odbornou školou, střední pedagogickou školou apod.

Graf č. 2 – Rozdělení gymnázií dle typu, zdroj: autor

Otázka č. 4 – Celkový počet studentů ve škole

Tato otázka měla především zjistit, o jak velkou školu se jedná z pohledu počtu studentů. Odpovědi jsem vyhodnotila do tří kategorií zaznamenaných v grafu, ze kterého vyplynul shodný poměr škol o velikosti do 500 studentů a převyšující 500 studentů. Celkový počet druhých zmíněných je pak často mnohem vyšší. Menší vzdělávací instituce (tedy zařízení do 250 studentů) jsou zastoupeny v menší míře.

Graf č. 3 – Rozdělení škol z hlediska počtu studentů, zdroj: autor

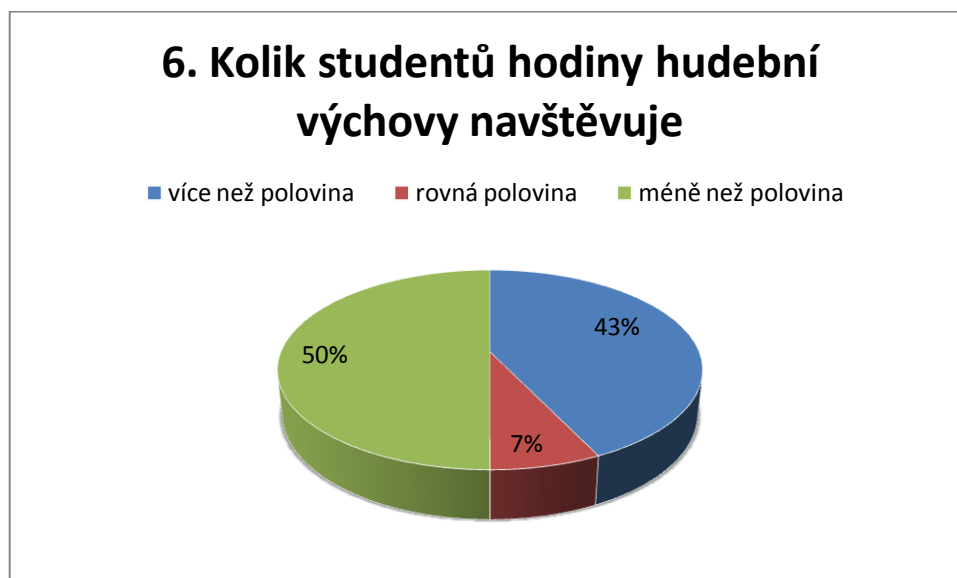
Otázka č. 5 – Je předmět hudební výchova na Vaší škole povinný?

Průzkum ukázal, že na všech školách až na jednu výjimku je hudební výchova povinná pro první a druhý ročník či pro nižší stupeň gymnázia, pro vyšší stupeň nebo víceletá gymnázia je pak předmětem povinně volitelným mezi hudební výchovou a výtvarnou výchovou. Jeden respondent odpověděl, že na jejich škole je hudební výchova povinně volitelným předmětem i pro první a druhý ročník.

Otázka č. 6 – Kolik studentů hodiny hudební výchovy navštěvuje?

Smysl šesté otázky spočíval ve zjištění, kolik studentů navštěvuje hodiny hudební výchovy – jestli je počet vyšší anebo nižší než polovina celkového počtu studentů ve škole, příp. zda se jedná o stejný poměr. Procentuelním vyjádřením je myšleno množství škol. Na většině gymnázií navštěvuje hudební výchovu méně než

polovina studentů z celkového počtu. Tento výsledek by tedy mohl znamenat, že na školách je obecně větší zájem o výtvarnou výchovu nežli o výchovu hudební.

Graf č. 4 – Počet studentů navštěvujících hodiny HV, zdroj: autor

Otázka č. 7 – Máte pro výuku hudební výchovy k dispozici hudební nástroje?

Prosím vyjmenujte společně s jejich stručnou charakteristikou (typ, stáří atd.).

Odpovědi respondentů ukázaly, že fakticky každé gymnázium disponuje klavírem, pianinem či křídlem anebo keyboardem, což není nijak překvapující. Dalším často frekventovaným nástrojem je pak Orffův instrumentář – taktéž každá škola, byť třeba jen některé nástroje z tohoto souboru. Dále se v odpovědích často objevovaly klávesy, flétny (sopránové, sopraninové a altové) a kytary (elektrické i akustické). Následující hudební nástroje pak byly zmiňovány ne příliš často anebo v ojedinělých případech. Jednalo se o elektrické piano, clavinova, cimbál, basu, bicí soupravu, elektrickou bicí soupravu, boomwhackery, africké bubny, bongo, djembe, zvonkohry, diatonický metalofon, harmonium, ukulele, foukací klávesovou harmoniku, rolničky, akordeon, mandolínu. Ve velké většině případů respondenti uváděli, že jde o nástroje spíše starší – někdy zachovalé, někdy však často se rozladující a podobně problematické. Jen velmi zřídka se bylo uvedeno, že se jedná o zcela nový příp. zánovní nástroj.

Otázka č. 8 - Máte v učebně hudební výchovy k dispozici interaktivní tabuli?
A navazující otázka č. 9 týkající se výukových materiálů a prezentací k interaktivní tabuli.

Tato otázka dokázala, že stále ještě velká míra gymnázií nemá k dispozici interaktivní tabuli pro výuku hudební výchovy. Proč tomu tak je nebylo sice předmětem průzkumu, nicméně odpověď se nabízí – velmi pravděpodobně je to z důvodů větší finanční náročnosti při pořízení této techniky. Tato hypotéza nevychází z tohoto průzkumu, nýbrž se jedná o moji vlastní zkušenost z mé pracovní pozice obchodního manažera specializujícího se na vybavení škol a vzdělávacích institucí nábytkem a technikou, tedy i interaktivními tabulemi.

Školy, resp. pedagogové, které interaktivní tabuli mají k dispozici, pak výukové materiály a prezentace pro výuku hudební výchovy jak vytváří sami, tak stahují volně dostupné z internetu (např. www.veskole.cz apod.).

Graf č. 5 – Možnost využití interaktivní tabule, zdroj: autor

Otázka č. 10 – Hudební nahrávky

Tento okruh obsahuje 9 podotázek (a – i). Všichni respondenti shodně odpověděli, že mají k dispozici hudební nahrávky, které velmi často používají. Rovněž všichni mají tyto nahrávky na CD, asi jedna třetina ještě k tomu na DVD a dokonce se v odpovědích objevily vždy po jednom případě i VHS kazety a LP desky, což je v dnešní době prakticky historická záležitost. Dále respondenti uváděli, že hudební

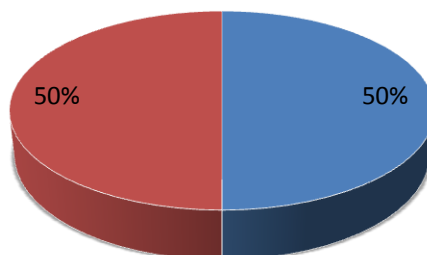
ukázky studentům pouští také pomocí internetu (např. youtube.com). Toto je pochopitelně v současné době nespornou výhodou, neboť se tím značně šetří finanční prostředky potřebné pro pořízení ukázek na výše uvedených nosičích a zároveň poskytuje jistý komfort skutečností, že tyto jsou dostupné kdykoliv a kdekoliv za předpokladu přítomnosti počítače a ozvučení (pro školní podmínky). Nahrávky na pevných nosičích, kterými škola disponuje, jsou v polovině případů volně k dispozici i studentům a v druhé polovině pak tyto slouží striktně jen v rámci hodin hudební výchovy. Všichni pedagogové odpověděli kladně na otázku, zda je jejich hudební knihovna průběžně doplňována a zároveň vyjádřili spokojenost s jejím současným stavem. Zajímavé ovšem je, že každý kantor má značně jinou představu o ideálním množství nahrávek v jejich hudební knihovně. Odpovědi na podotázku, jak je u nich ve škole tato rozsáhlá, se dost různí – někteří z respondentů uvedli stovky, někteří desítky, jeden z nich pak dokonce jen 15 ks CD. V čem se pak učitelé rovněž shodují, je typ hudby, který na jejich nahrávkách převažuje – v každém dotazníku se objevilo „vážná, klasická nebo umělecká“, což má prakticky stejný význam. Nahrávky z internetu pak využívají téměř všichni pedagogové až na dva. Jestli je to ovšem z důvodů, že v učebně hudební výchovy nemají počítač a další potřebnou techniku anebo je ten důvod jiný, však neuvedli. Jedinou výjimku pak tvoří respondent, který se „vymyká“ v podstatě v celém dotazníku stylem svých odpovědí. Téměř každou podotázku tohoto okruhu hodnotí jako irelevantní, nevhodně zvolenou či nedostatečnou z hlediska možností odpovědi pro jeho názory a neshodl se tedy v odpovědích s žádnou jinou školou.

Otázka č. 11 – Muzikologická knihovna

Také v této otázce jsou zahrnuty další podotázky (a – c). První z nich zní, zda škola disponuje muzikologickou knihovnou. Zde došlo k naprosté „remíze“ mezi respondenty - 50% gymnázií tuto vlastní a 50% nikoliv. Jejich množství respondenti, kteří odpověděli kladně, uváděli řádově v desítkách, nejčastěji 20 – 50 kusů knih a svazků, jeden pak uvedl cca 100 a další 150 kusů. Všichni do jednoho se poté shodli v tom, že tyto materiály jsou dostupné k zapůjčení i studentům mimo rámec hodin hudební výchovy.

11. Disponuje Vaše škola muzikologickou knihovnou?

■ ano ■ ne

Graf č. 6 – Existence muzikologické knihovny, zdroj: autor

Otázka č. 12 – Máte k dispozici nějaké jiné další didaktické pomůcky, přístroje apod. pro výuku hudební výchovy? Prosím, vyjmenujte a stručně popište.

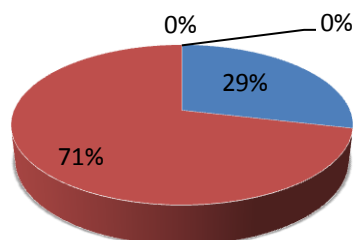
Zde byla škála odpovědí velice pestrá. Nejčastěji respondenti uváděli různou audiovizuální techniku (počítač, notebook, reproduktory, zesilovač s příslušenstvím, dataprojektor, projekční plátno, případně DVD přehrávač, televizi či gramofon). Menší skupina uvedla pomůcky méně náročné jako například obrazy, nástěnné tabule, koberec pro dechová cvičení, zpěvníky, pracovní listy, kvízy, materiály z amerických hudebních škol či xeroxované písničky a další. Jeden z respondentů následně uvedl, že žádné další pomůcky nad rámec k dispozici nemají.

Otázka č. 13 – Je dle Vašeho názoru materiální zázemí pro výuku hudební výchovy ve Vaší škole dostačující?

Výsledek této otázky je přehledně zaznamenán v grafu. Vyplývá z něj, že 71% respondentů je se stavem vybavení a zázemí pro výuku hudební výchovy naprosto spokojeno a 29% odpovědělo „spíše ano“. Žádný z respondentů nezvolil odpověď, že je spíše nespokojený anebo že podmínky jsou zcela nedostačující. Přestože vysoké procento odpovědí vyjadřovalo naprostou spokojenost se současným stavem realizace výuky hudební výchovy na jejich škole, následující otázka přinesla zajímavé názory, jak situaci ještě zdokonalit.

13. Je dle Vašeho názoru materiální zázemí pro výuku hudební výchovy ve Vaší škole dostačující?

■ Ano, naprosto ■ Spíše ano ■ Spíše ne ■ Zcela nedostačující

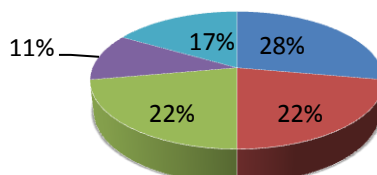
Graf č. 7 – Spokojenost se současným materiálním zázemím, zdroj: autor

Otázka č. 14 – Co by se podle Vás dalo na vybavení a pomůckách zdokonalit či doplnit a zefektivnit tak podmínky pro výuku hudební výchovy?

Zde respondenti uvedli pestrrou škálu požadavků a námětů na zlepšení, které by dle jejich názoru mohly vést k zefektivnění výuky hudební výchovy na jejich škole. Jednoznačně nejčastěji učitelé volají po doplnění audiovizuální techniky (zejména jde o počítače a dataprojektory) a hudebních nástrojů (konkrétně pianin, fléten a kytar). Dále pak hudební zázemí na školách dle kantorů postrádá zpěvníky. Pod označením „jiné“ se v dotazníku objevily odpovědi jako naladit klavír či umístit do hudební zrcadla pro nápravu a nácvik správných dechových návyků. Jeden z respondentů vyjádřil přání zřídit na škole samostatnou učebnu pro výuku hudební výchovy, která by byla vybavena dataprojektorem, interaktivní tabulí, perfektním ozvučením a prostorem pro pohybové vyjadřování. 17% respondentů pak ponechali tuto otázku bez odpovědi. Je to zcela pochopitelné u těch, kteří v předchozí otázce odpověděli, že dle jejich úsudku je materiální zázemí pro výuku hudební výchovy naprosto a bezvýhradně dostačující. Někteří však na tuto otázku odpověděli „spíše ano“ a přesto nepodali žádný návrh či námět, co by se podle nich dalo zlepšit anebo doplnit, aby bylo dosaženo jejich maximální spokojenosti s úrovní vybavení a pomůcek.

14. Co by se dalo na vybavení a pomůckách zlepšit či doplnit?

■ AV technika, počítač ■ hudební nástroje
 ■ knihy, učebnice, hudební nahrávky ■ jiné
 ■ nezodpovězeno

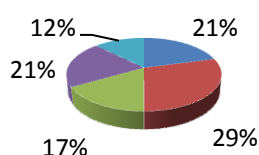
Graf č. 8 – Náměty a nápady na zefektivnění výuky HV, zdroj: autor

Otázka č. 15 – Změnilo se ve Vaší škole v posledních 5-ti letech něco na materiálním vybavení a zázemí pro výuku hudební výchovy? Prosím, stručně popište.

Na tuto otázku se sešlo nepřeberné množství různých odpovědí. Nejpočetnější skupinu tvoří doplnění hudebních nástrojů. Pedagogové uváděli například tyto: doplnění Orffova instrumentáře, kytara, keyboard, ukulele, zvonkohra, bicí souprava, boomwhacker, starší klavír a další. Na stejné pomyslné příčce se pak umístili AV technika a jiné. AV technikou jsou myšleny dataprojektory, ozvučení, zesilovače, projekční plátna, mikrofony, syntezátory apod. Do skupiny jiné jsou zahrnuty velice různorodé odpovědi od obnovy poničených nástrojů, pořízení nábytku, kobereců pro dechová cvičení přes každoroční schvalování výdajů na ladění a opravy klavírů až po kompletní zřízení zcela nové a samostatné učebny hudební výchovy. Na 17% gymnázií se podařilo pořídit či doplnit knihy, učebnice, zpěvníky, encyklopedie, hudební nahrávky, notový materiál a další. Poslední skupina je zastoupena respondenty, kteří odpověděli, že v posledních pěti letech se na jejich škole z hlediska materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy nezměnilo vůbec nic. Naštěstí je tato kategorie nejméně početná a lze tedy konstatovat, že na většině institucí se změny k lepšímu přece jen dějí.

15. Co se v posledních 5-ti letech změnilo (bylo doplněno) ve Vaší škole na materiálním vybavení? (otázka do grafu upravena-zkrácena)

- AV technika, počítače, ozvučení atd. ■ hudební nástroje
- knihy, učebnice, hudební nahrávky ■ jiné
- nic se nezměnilo

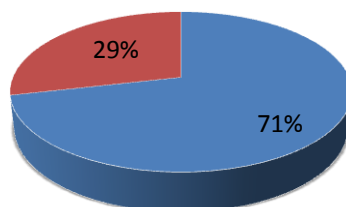
Graf č. 9 – Změny v posledních 5-ti letech na materiálním vybavení, zdroj: autor

Otázka č. 16 - Využíváte pro nákup pomůcek sponzorské dary či je vše hrazeno z prostředků školy?

Na otázku, jaké zdroje financí k nákupu pomůcek školy využívají, odpověděla drtivá většina respondentů, že vše je hrazeno výhradně z prostředků školy. Jen zlomek z nich pak uvedl, že mimo těchto jim pomáhají různé projekty, projekty města, dotace anebo sponzorské dary. Ve výsledku to znamená, že v této oblasti jsou školy většinou odkázány jen samy na sebe a vlastní možnosti. Finanční situace jim ale není pokaždé nakloněna a dostatečné materiální zázemí pro výuku hudební výchovy není vždy jejich prioritní potřebou.

16. Využíváte pro nákup pomůcek sponzorské dary či je vše hrazeno z prostředků školy?

■ výhradně prostředky školy ■ prostředky školy + další zdroje financí

Graf č. 10 – Zdroj financí pro nákup pomůcek, zdroj: autor

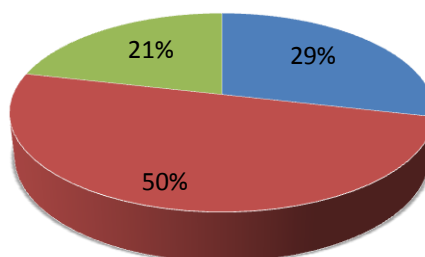
Otázka č. 17 - Kolik učitelů hudební výchovy na Vaší škole působí?

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik učitelů na jednotlivých gymnáziích hudební výchovu vyučuje a zda je jejich počet adekvátní k počtu studentů školy, resp. počtu studentů, kteří navštěvují hodiny hudební výchovy. Pro schematičnost jsem výsledek šetření rozdělila do následujících tří kategorií: pouze jeden, dva až pět a více než pět.

Po důkladném rozkladu, kolik učitelů na dané škole působí versus celkový počet studentů školy a počet studentů navštěvujících HV vyplynulo, že tyto skutečnosti na sebe zjevně nemají významný vliv anebo se mi tyto souvislosti nepodařilo rozklíčovat. Ukázalo se totiž, že na některého kantora vyučujícího jako jediného HV na určité škole připadá až 240 studentů navštěvujících hudební výchovu, zatímco na škole jiné na přibližně podobný počet studentů vychází učitelů hudební výchovy až 7. Otázkou pak je, zda respondent ve své odpovědi pouze neuvedl, že všichni aprobovaní učitelé hudební výchovy tento předmět současně nevyučují anebo se jedná o důvod zcela jiný. To však zůstane nezodpovězeno, neboť tento fakt není pro práci podstatný a tedy mu v dotazníku nebyl věnován dostatečný prostor.

17. Kolik učitelů HV na Vaší škole působí?

■ pouze 1 ■ 2-5 ■ více než 5

Graf č. 11 – Počet učitelů HV působících ve školách, zdroj: autor

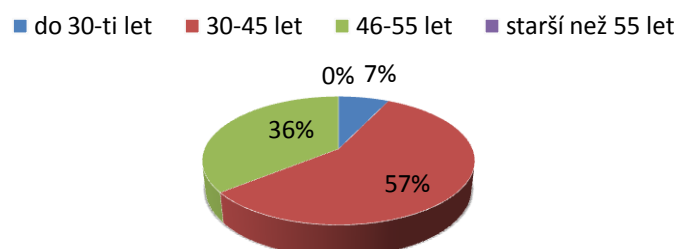
Otázka č. 18 - Mají všichni učitelé aprobaci pro hudební výchovu? Uveďte, prosím, kolik je aprobovaných a kolik nikoliv.

V odpovědi na tuto otázku se respondenti až na jednu výjimku shodli, že všichni pedagogové působící na jejich školách mají aprobaci na hudební výchovu. Na jednom gymnáziu se dvěma učiteli hudební výchovy je jeden z nich neaprobovaný.

Otázka č. 19 - Jaký je průměrný věk učitelů hudební výchovy na Vaší škole?

Výsledek této otázky je zřejmý z následujícího grafu. Zajímavá je především patrnost rozdílu těchto věkových skupin z pohledu na způsob jejich odpovědí a obecně reakcí na zasláný dotazník. Většina respondentů z věkové skupiny do 30-ti let a 30-45 let reagovala na moji prosbu o vyplnění a zaslání dotazníku poměrně pružně a vstřícně a i jejich odpovědi byly povětšinou vyčerpávající a nejednou obsahovaly i informace nad rámec kladených otázek. Kdežto jejich starší kolegové ze skupiny 46-55 let mi z větší části odpověděli až po delší době anebo až po méj opakované prosbě a odpovědi těchto pedagogů byly stručné, až někdy příkré. Dále je věkový rozdíl uvedených skupin dosti znatelný při jejich náročnosti na vybavení a pomůcky pro výuku hudební výchovy. Pochopitelně z průzkumu logicky vyplynulo, že mladší kantoři mají vyšší nároky na technické vybavení (především na počítače, ozvučení apod.) a starší učitelé se pak spokojí se spíše elementární výbavou, jako jsou zpěvníky, nahrávky na pevných nosičích a základní hudební nástroje, pokud možno neelektronické.

19. Jaký je průměrný věk učitelů hudební výchovy na jednotlivých školách?

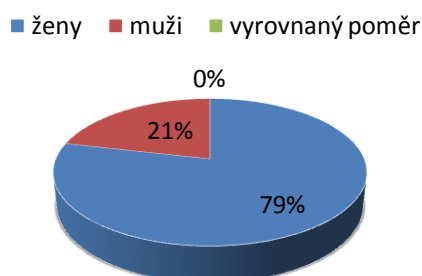
Graf č. 12 – Průměrný věk učitelů HV, zdroj: autor

Otázka č. 20 – Mezi učiteli hudební výchovy na Vaší škole převažují muži, ženy či je na ní vyrovnaný poměr?

Výsledek této otázky dopadl zcela dle mého předpokladu, neboť se v základním a středoškolském vzdělávání objevuje velice často, že pedagogové jsou z valné části ženy, zejména pak pokud se jedná o humanitní či umělecké předměty.

U těch respondentů, kde vychází vyšší poměr na mužské pohlaví, se jedná ve většině případů o fakt, že na dané škole je jen jeden učitel hudební výchovy, v tomto případě muž, a této problematice to tedy částečně zkresluje vypovídací hodnotu z procentuelního hlediska.

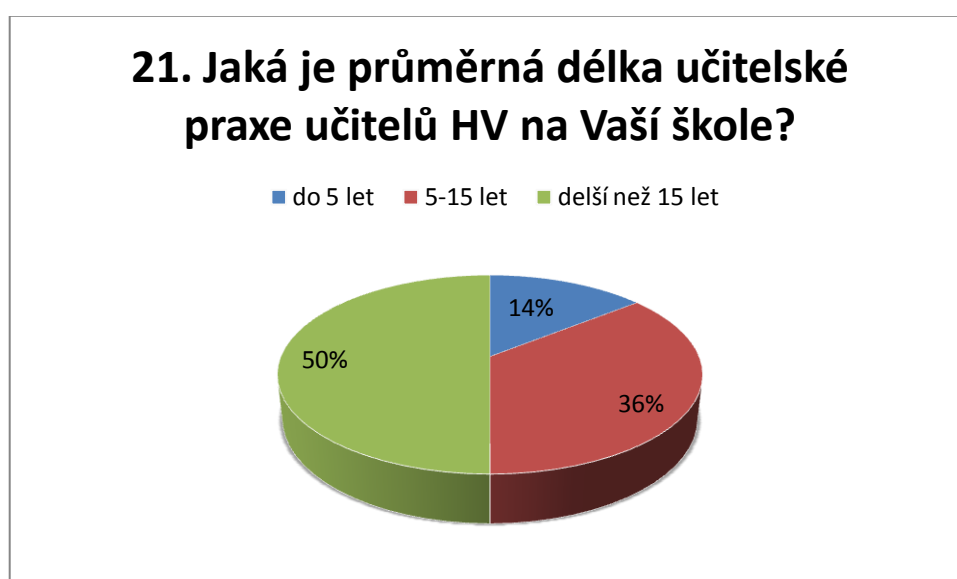
20. Mezi učiteli HV na Vaší škole převažují

Graf č. 13 – Pohlaví učitelů HV, zdroj: autor

Otázka č. 21 – Jaká je průměrná délka učitelské praxe učitelů hudební výchovy na Vaší škole?

Největší zastoupení měla délka učitelské praxe delší než 15 let, tedy nejdelší z nabízených možných odpovědí. Druhou v pořadí byla délka praxe 5-15 let a nejkratší pedagogickou praxi ve výuce hudební výchovy má pak 14% respondentů. Tomuto výsledku odpovídají i vyplněné údaje v dotazníku, ze kterých je délka učitelské praxe patrná. Opět (stejně jako v otázce č. 19) je pak po dalším rozčlenění dle věkových kategorií zjevný tento rozdíl.

Graf č. 14 – Průměrná délka učitelské praxe učitelů HV, zdroj: autor

Dotazník uzavírala kolonka připravená pro vyplnění jména, kontaktního telefonu a e-mailu pro případ, že by bylo v dotazníku třeba ještě něco doplnit či dopřesnit, čehož jsem ve dvou případech využila a oslovení respondenti pak reagovali velice flexibilně, takže se zaslánými materiály bylo možno ihned pracovat.

ZÁVĚR

Diplomová práce ve své první – teoretické – části čtenáře seznamuje se základními pojmy a principy vzdělávání v České republice zaměřenými na kurikulární politiku, reformu a dokumenty, zejména pak na Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) a v něm definované klíčové kompetence či průřezová témata. Dále navazuje vymezením pojmu Hudební výchova dle RVP G a plynule přechází do historie hudební výchovy, a to z hlediska chronologického a materiálního. Poslední kapitola této části je rozsáhlejší, neboť zahrnuje poměrně velké množství podrobných informací týkajících se od obecných materiálních podmínek na gymnáziích dle RVP G až po konkrétní vybavení, pomůcky a techniku.

V metodologické části pak autor vymezuje cíl práce a způsob, jakým výzkum vedl. Dále uvádí seznam oslovených institucí a dotazník, který tato vzdělávací zařízení obdržela.

Poslední část práce – empirická – je potom samotným jádrem a nejdůležitějším úsekem celé diplomové práce. Ze zmíněného průzkumu na základě vyhodnocení vyplněných dotazníků vyplynulo, že všechna gymnázia až na jednu výjimku mají ve svém vzdělávacím plánu hudební výchovu zahrnutou jako povinný předmět, a to nejčastěji pro první a druhý ročník či pro nižší stupeň gymnázia, pro vyšší stupeň anebo víceletá gymnázia je pak předmětem povinně volitelným společně s výtvarnou výchovou. Otázka směřovaná na zájem o hudební výchovu, tedy přesněji formulováno kolik studentů hodiny hudební výchovy navštěvuje, ukázala, že na většině gymnázií navštěvuje hudební výchovu menší množství studentů než výchovu výtvarnou, o kterou je pravděpodobně zájem lehce vyšší. Co se týká vybavenosti škol hudebními nástroji, vesměs se jedná o poměrně běžné instrumenty, a to spíše starší – jak v horším stavu, tak i zachovalé. Zánovní či zcela nové nástroje se v odpovědích objevovaly spíše sporadicky. Na otázku týkající se interaktivní tabule pro účely výuky hudební výchovy bylo zcela jednoznačně odpovězeno, že tuto nemá drtivá většina škol k dispozici, neboť se pro její pořízení v rozpočtu dosud nenalezly potřebné finanční prostředky. Téma hudební nahrávky rovněž přineslo celou řadu zajímavých informací. Všechny instituce alespoň nějaké vlastní, jejich počet se však liší řádově ve stovkách – někteří z dotázaných uvedli jen pár kusů, někteří naopak několik stovek, převážně umělé

hudby. Nosiče těchto nahrávek jsou potom z velké části CD a jsou zhruba v polovině případů volně dostupné i studentům. Ukázalo se, že hudební knihovna má na školách své opodstatnění, neboť nahrávky jsou pedagogy velmi často a aktivně využívány. V současné době rozmachu internetu jsou ovšem nahrávky na fyzických nosičích poněkud na ústupu, neboť pomocí internetu je možné vyhledat a pustit prakticky jakoukoliv skladbu, a to kdykoliv a kdekoliv zdarma. Samozřejmě za předpokladu, že je v učebně přítomen počítač s potřebným ozvučením. Muzikologickou knihovnou pak disponuje již jen polovina gymnázií a tato čítá v rozmezí od dvaceti do sto padesáti svazků, které jsou taktéž volně dostupné studentům. Na dotaz zda mají školy k dispozici nějaké další didaktické pomůcky, přístroje apod. pro výuku hudební výchovy respondenti nejčastěji uváděli běžné záležitosti, nebo které by alespoň běžnými záležitostmi být měly, jako jsou počítače, reproduktory, dataprojektory atd., z drobnějších věcí byly jmenovány nejrůznější tiskoviny (zpěvníky, pracovní listy, kvízy apod.). Školy, potažmo vyučující hudební výchovy, jsou ve většině případů se svým stávajícím zázemím pro výuku HV naprosto spokojeni či spíše spokojeni. Nespokojenost nedal najevo žádný z dotázaných. Na přímý dotaz, co by přece jen ve své škole pro zefektivnění výuky hudební výchovy navrhovali zlepšit nebo změnit, většina uváděla doplnění audiovizuální techniky a hudebních nástrojů, z čehož jednoznačně vyplývá, v čem je možný potenciál pro zlepšení. Některé školy měly to štěstí, že se jim v posledních pěti letech tyto věci podařilo získat či obnovit a naštěstí jen na minimu institucí nedošlo k žádné změně. Odpovědí, proč tomu tak je, by mohla být získaná informace, že pro nákup vybavení a pomůcek pro výuku hudební výchovy jsou z drtivé většiny školy odkázány jen na svůj vlastní rozpočet, zřídka pak využívají různých projektů či sponzorských darů. Na dotázaných gymnáziích působí různé množství pedagogů vyučujících hudební výchovu, které nemá na první pohled viditelný vliv na celkový počet studentů ve škole, resp. počet studentů navštěvujících hodiny hudební výchovy. Téměř sto procent z nich je aprobovaných na hudební výchovu, jejich průměrný věk je nejčastěji starší než 55 let s delší než patnáctiletou praxí a v zásadě většinou se jedná o ženy. Výzkum prokázal, že věk a délka praxe mají zjevný vliv na jejich představu o materiálním zázemí pro výuku hudební výchovy. Mladší kantoři mají vyšší nároky na technické vybavení (počítače, ozvučení, interaktivní tabule apod.), zatímco starší učitelé se spokojí spíše s elementární výbavou (např. zpěvníky, nahrávky

na pevných nosičích atd.). Z hlediska zřizovatele školy pak nebyl zaznamenán zásadní rozdíl v jejím vybavení pro výuku HV – jejich zázemí bylo velmi obdobné. Srovnávány však byly jen školy se zřizovatelem Jihomoravský kraj a církev. Od soukromých institucí a škol zřizovaných městem bohužel nebylo možno získat jejich odpovědi, což je nesmírná škoda, poněvadž zde by ten rozdíl již mohl být markantní.

Diplomová práce by mohla ve své podstatě sloužit jako podklad pro jednotlivé zřizovatele škol k případné úvaze o zefektivnění výuky hudební výchovy, ze kterého je patrné, po čem školy volají nejvíce a kde je potenciál výuku tohoto předmětu zlepšit.

RESUMÉ

Diplomová práce je zaměřena na výzkum týkající se stavu materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy na gymnáziích v Jihomoravském kraji. První část práce je teoretická s důrazem na kurikulární politiku a dokumenty, zejména na Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a v něm obsaženou definici a podmínky pro výuku hudební výchovy na gymnáziích, a dále krátké ohlédnutí do historie výuky hudební výchovy. Teoretickou část poté uzavírá kapitola charakterizující konkrétní vybavení, pomůcky a techniku.

Praktický přesah práce, tedy část metodologická a empirická, pak tvoří samotné jádro celé práce. Z výsledků průzkumu vyplynulo, že současný stav materiálního zázemí pro výuku hudební výchovy sice není nijak fatální, nicméně přesto situace není zcela ideální a stále je co zdokonalovat. Školy postrádají zejména adekvátní technickou výbavu, jako jsou počítače, audiovizuální techniku, obzvláště pak interaktivní tabule, a hudební nástroje. Vzhledem k tomu, že v tomto jsou instituce většinou odkázány jen na svoje vlastní finanční prostředky a možnosti, je tato informace směřována především jejich zřizovatelům. I přesto, že na gymnáziích je obecně lehce vyšší zájem spíše o výtvarnou výchovu, hudební výchova má také svoji nezanedbatelnou pozici a tedy podmínky pro její výuku by proto měly být odpovídající.

SUMMARY

This thesis focuses on the mental state examination of the physical equipment of the musical education in secondary schools of the South Moravian Region (district). The first part of the work is theoretical and aims primarily to the education policy; mainly on the framework education program for schools and the definition contained therein, and the associated conditions for the formation of musical education. This theoretical part is concluded by a chapter focusing on the characteristics of the specific equipment, as well as educational materials and art devoted to.

The practical part of this thesis determines the methodological and empirical part, which simultaneously constitutes the overall framework. The survey results revealed, that the present state of musical education is not the worst, but is still not solved ideally and so it still leaves a lot of space for perfecting. Schools are lacking in the first place at the appropriate technical equipment with computers and audio-visual technology, especially interactive whiteboard systems and musical instruments. With regard to the fact that the institutions are instructed in the majority on its own financial resources and possibilities, this information is intended mainly to their carrier. Despite the fact that at high schools generally prevails a slightly higher interest in art lessons, the musical education has a non-negligible position. This is why the teaching conditions also should be pronounced correspondingly.

RESÜMEE

Die Diplomarbeit konzentriert sich auf die Zustandsuntersuchung der materiellen Ausstattung im Musikunterricht an Gymnasien des Südmährischen Landkreises. Der erste Teil der Arbeit ist theoretisch und zielt vorwiegend auf die Bildungspolitik ab; hauptsächlich auf das Rahmenbildungsprogramm für Gymnasien und die darin enthaltene Definition, sowie die dazugehörigen Bedingungen zur Ausbildung der musikalischen Erziehung. Dieser theoretische Teil wird schließlich von einem Kapitel geschlossen, das sich den Charakteristika der konkreten Ausstattung, sowie der Lehrmittel und der Technik widmet.

Den praktischen Teil der Diplomarbeit bestimmen der methodologische und der empirische Teil, welche gleichzeitig das Gesamtgerüst bilden. Aus den Umfrageergebnissen ergab sich, dass der gegenwärtige Stand der musikalischen Ausbildung nicht der schlechteste ist, aber trotzdem auch nicht ideal gelöst wird und so noch viel Raum zur Perfektionierung lässt. Den Schulen fehlt es in erster Linie an der adäquaten technischen Ausstattung mit Computern, sowie an audiovisueller Technik, besonders interaktive Tafelsysteme und Musikinstrumente. Hinsichtlich der Tatsache, dass die Einrichtungen in der Mehrzahl auf ihre eigenen finanziellen Mittel und Möglichkeiten angewiesen sind, richten sich diese Informationen hauptsächlich an ihre Träger. Trotz dessen, dass an Gymnasien im Allgemeinen ein etwas höheres Interesse für gestalterische Erziehung vorherrscht, hat auch die musikalische Erziehung eine nicht zu vernachlässigende Position, weshalb die Unterrichtsbedingungen ebenfalls entsprechend ausgeprägt sein sollten.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Publikace:

BOŠIAKOVÁ, Dagmar. *Využití multimédií ve vyučování na středních školách*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2015.

BUDÍK, Jan a VYMĚTALOVÁ, Marie a ŽIŽKOVÁ, Eva. Přehled učebních pomůcek. In POLEDŇÁK, Ivan a BUDÍK, Jan. *Abc učitele hudební výchovy : (Materiály a informace)* 1. vyd. Praha: Panton, 1968, s. 58-63.

BUDÍK, Jan a POLEDŇÁK, Ivan a RAJMON, Radko. *Návrh učebních osnov hudební výchovy na čtyřletých gymnasiích*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1969.

CIPRO, Miroslav. Učební pomůcky a didaktická technika v socialistické škole. In *Didaktická technika a pomůcky v socialistické škole: 1. díl*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 13-55.

CMÍRAL, Adolf. *Hudební didaktika v duchu zásad Jana Amose Komenského*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

Česko (Československo), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Hudební výchova. Učební osnovy pro gymnázia (nepovinný předmět v I., II., III., a IV. ročníku; dvouletý kurs)*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

ČUDOVÁ, Monika. *Aplikace vybraných metod RWCT v teoretické složce hudební výchovy na čtyřletém gymnáziu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2014.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. 3. vyd. dopl. Ostrava: MONTANEX, 2010.

Didaktická technika a speciální školní nábytek : Metodická příručka k vybavování odborných pracoven a kabinetů. Praha: Komenium, 1977:

DVORSKÝ, Jaroslav. *Hudba, hluk a hudební výchova : Úvaha a příspěvek k metodice poslechu reprodukováné hudby*. Ostrava: Grafie, 1989?

HAVELKOVÁ, Hana. *Využití prvků hudebně pohybové výchovy v hodinách hudební výchovy na gymnáziích a odpovídajících středních školách*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2015.

HELFERT, Vladimír. *Základy hudební výchovy na nehudbních školách*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.

HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha: RITORNEL, 1999.

KAŇÁK, Zdeněk. *Metodický list k pojetí hudební výchovy na SVVŠ (Gymnasijní větev)*. Brno: Krajský pedagogický ústav, 1968.

KLÁŠKOVÁ, Veronika. *Aplikace prvků zážitkové pedagogiky v hodinách hudební výchovy na ZŠ a víceletých gymnáziích*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2012.

KŠICA, Josef. *Nové cesty názorného vyučování v hudební výchově*. Bystřice nad Pernštejnem: (s.n.), 1965?

LIBICHOVÁ, Eva. *Schulwerk Carla Orffa - Možnosti Schulwerku plnit požadavky RVPK v rámci hudební výchovy na vyšších a čtyřletých všeobecných gymnáziích v České republice*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2015.

MAŘÍKOVÁ, Veronika. *Interaktivní tabule a její využití v hodinách hudební výchovy v 9. ročníku základní školy*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, 2013.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ústav pro informace ve vzdělávání. *Národní program rozvoje vzdělávání : Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001.

MOTALOVÁ, Šárka. *Hledání přístupů k aktivizaci žáků gymnázia při poslechových činnostech se zaměřením na hudbu 19. a 20. století*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2015.

MUSIL, Ondřej. *Možnosti využití notačního programu Sibelius v hudební výchově na 2. stupni ZŠ*. Bakalářská. Masarykova univerzita, 2013.

MUSIL, Ondřej. *Multimediální výuka hudební výchovy*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2015.

NOSKOVÁ, Linda. *Využívání moderní didaktické techniky ve výuce odborných předmětů na SOŠ*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2011.

NOVOTNÁ, Dana. *Analýza stavu hudební výchovy na čtyřletých gymnáziích*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011.

POPELÁŘ, Václav. *Vzdělávací systém 21. století: Význam a financování v České republice a Rakousku*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, 2013.

PRŮCHA, Jan a WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozšř. vyd. Praha: Portál, 2013.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007.

ROUBAL, Pavel. *Počítač pro učitele*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2009.

ŘEHÁČKOVÁ, Irena. *Komunikace mezi učitelem a žáky*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2014.

SEDLÁČEK, Marek a CRHA, Bedřich a JURČÍKOVÁ, Taťána et al. *Multimediální technologie z hlediska jejich využití v hudební výchově na středních školách ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

SCHEINER, Radek. *Využití interaktivní technologie ve výuce*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, 2012.

SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.

ŠUSTEK, Zdeněk. *Výuka tématu Hvězdy na gymnáziích*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2009.

VILÍMEK, Roman. *Využití základních služeb internetu v edukačním procesu učitelů středních škol*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, 2011.

WÜNSCH, Rudolf. *Wünschovy hudební tabule. Příručka pro žáky i učitele*. Brno: Oldřich Pazdírek, 1935.

Internetové zdroje:

Centrum didaktických a multimediálních výukových technologií. [online] 16. 3. 2010
[cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <<http://www.cdmvt.cz/node/120>>

Didaktika hudební výchovy. Instrumentální doprovody. Orffův instrumentář. [online]
[cit. 2015-11-03]. Dostupné z:
<http://eamos.pf.jcu.cz/amos/kat_hv/modules/low/kurz_text.php?identifik=kat_hv_6773_t&id_kurz=&id_kap=10&id_teach=&kod_kurzu=kat_hv_6773&id_kap=10&id_set_test=&search=&kat=&startpos=2>

DOSTÁL, Jiří. *Interaktivní tabule – významný přínos pro vzdělávání*. [online] 28. 4. 2009 [cit. 2015-11-23]. Dostupné z: <<http://www.ceskaskola.cz/2009/04/jiri-dostal-interaktivni-tabule.html>>

Interaktivní tabule. [online] [cit. 2015-11-22].
Dostupné z: <<http://www.ekotab.cz/interaktivni-tabule/>>

Interaktivní tabule. [online] poslední editace 6. 9. 2015 v 15:44 [cit. 2015-11-25].

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Interaktivn%C3%AD_tabule>

Interaktivní tabule. [online] poslední aktualizace 24. 1. 2014. [cit. 2015-11-26].

Dostupné z: <<http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/interaktivni-tabule>>

Interaktivní tabule a displej. [online] c2015 [cit. 2015-11-22].

Dostupné z: <<http://www.avmedia.cz/produkty/interaktivni-tabule>>

Interaktivní výuka. [online] poslední editace 27. 5. 2015 v 09:42. [cit. 2015-11-26].

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Interaktivn%C3%AD_v%C3%BDuka>

Produkty. Interaktivní tabule. [online] [cit. 2015-11-23].

Dostupné z: <<http://www.vtproject.cz/#/3/27/produkty/interaktivni-tabule>>

Učení online. [online] [cit. 2015-11-26].

Dostupné z: <<http://www.ucenionline.com/>>

Učení online. [online] c2015 [cit. 2015-11-26].

Dostupné z: <<http://www.pripravy.estranky.cz/>>

Ve škole. [online] c2015 [cit. 2015-11-26].

Dostupné z: <<http://www.veskole.cz/>>